

II RIIGIKOGU

3. istungjärk.

Protokoll nr. 72 (11).

1924 a.

II Riigikogu koosolek 21. märtsil 1924 a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 79 Riigikogu liiget.
Walitsuse looshis: riigikassa juhataja
P. Öpik.

P ä e w a k o r d:

1. Riigi 1924 aasta eelarwe — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**, pärast abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Koosolek algab kell 5.20 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **L. Raudkepp**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorras on 1924 aasta eelarwe — II lugemisel. Riigikogu liikme Johanson'i poolt on ette pandud, wõtta I-ks päewakorra-punktiks komisjonide täiendawad walimised. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on päewakorra täiendus wastu wõetud ja ühes sellega tänane päewakord kindlaks määratud.

2. Komisjonide täiendawad walimised. Riigikogu liikme Johanson'i poolt sotsiaaldemokraatliku rühma nimel on ette pandud walida Wene-Balti tehaste komisjoni rkl. Johanson'i asemele rkl. Woiman. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Woiman walitud Wene-Balti tehaste komisjoni. Sõna on sekretäiril teadaandmiseks.

3. Teadaandmine Riigikogu liigete J. Mürk'i ja J. Sepp'a ühinemise kohta põllumeestekogude Riigikogu rühmaga. Sekretäär **J. Wain** (loeb): „Põllumeestekogude rühm teatab käesolewaga, et majaomanikkude liidu esitajad Riigikogus rkl. J. Mürk ja rkl. J. Sepp põllumeestekogude rühmaga on ühinenud“. Sedasama teatawad ka härrad Riigikogu liikmed Mürk ja Sepp.

4. Riigi 1924 a. M. Juhkam (töer.): eelarwe — II lugemisel. Ametkondade kokkutõmbamised eelarwe korras on kahtlemata suured halbtused ja kokkutõmbamist peab arusaadawalt tegema walitsus. Aga kui walitsus seda teinud ei ole sel määral, nagu seda Riigikogu nõuab, siis on minu arwates õigustatud, kui Riigikogu liikmed üksikutel juhtumistel eelarwe wähendamise ettepanekuid teewad, muidugi mõista juhtumistel, kui neil kindlad andmed olemas ja nende andmete järele ühes ja teises ametkonnas vähemate koosseisudega wõib läbi saada, kui seda praegu tehakse.

Minul, pean ütleva, tuli täiesti ootamata walitsuse esitaja ettepanek, suurendada tolliwalitsuse koosseisu weel 5 rewidendi wõrra ja arwan, et ettepanekul ei ole mingisugust alust ega seda kaitseda kuidagi ei saaks. Ettepanek oleks põhjendatud juhtumisel, kui meil töö ja kaupade läbikäik tolliwalitsuses kaswanud oleks, nagu seda eeldati ja arwati. Aga, nagu teada, kaswamist seal ei ole ei aritmeetilises ega geomeetrilises progressioonis, ja paremal juhtumisel on siin seisak. Olen kindel, et nende tollirewidentidega, kes praegu on, läbi wõib saada ja peale selle ei ole lähemal ajal kuskilt wõtta uusi tollirewidente, kes seisawad täitsa oma ülesande kõrgusel. Sellepärast pean ettepanekule wastu waidlema.

Ma puudutasin tollikorralduse küsimust juba waidluste ajal eelarwe pealkirja juures. Muuseas tähendasin, et Eestis põhjendatud ei ole tolli peawalitsuse olemasolu, et tolli peawalitsuse ülesandeid meil väga hästi täita wõib Tallinna tolliwalitsus, kellele alluda wõiksid wäiksemad tolliwalitsused. Täna tahaksin sammu edasi astuda ja teen ettepaneku, rahaministeeriumi koosseisudest maha kustutada 2 nõunikku. Üks nendest korraldab peasjalikult tolli asju. Wõib olla teeb tema ka weel midagi muud, aga need nõunikud on kahtlemata pärit õndsast Wene ajast, kus rahaministeeriumil nõukogu oli. Eestis wististi peaks ilma nõunikudeta läbi saama, sest nemad ei ole sisuliselt midagi muud, kui need, mis teistes minis-

teeriumides on inspektorid. Aga ma olen kindel, et Riigikogu enamusele siiski wastuwõetaw ei ole, et ühes ja samas ministeeriumis, ühe ja sama ala kohta on inspektorid ja peawalitsuse juhatajad. — Emb-kumb. Kui ei ole peawalitsuse juhatajad oma ülesande kõrgusel, siis pandagu teised, kus need, üks nendest wähemalt, ministri abiks olla wõib. Peale selle leian mina, et tolli peawalitsusel üleliigsed on kõik tema wiis ametnikku. Tolli peawalitsuse arwejaoskond on Tallinna tolliwalitsuse juures, järelikult erilist arwepidamist tollidirektoril ei ole. Eri-line kantselei aga on. Seal on üks käskudetäitja ametnik, kaks kantselei-ametnikku ja üks käskjalg. Minu arusaamise järele on need täitsa üleaarused, ja wähesed tööd, mis tollidirektoril teha, wõib ta teha lasta Tallinna tolliwalitsuses.

Ma puudutaksin weel Riigikogu liikme Jõeäär'i ettepanekut, wähendada kinniswarade hindamisameti koosseisu, see tähendab, õieti mitte wähendada, waid jätta 1923 a. koosseis. Kui härra Jõeäär'i ettepanekud sagedasti on olnud liiga kaugeleulatawad, nii et nad ei ole olnud wastuwõetawad Riigikogu enamusele, siis käesolewal juhtumisel peaks härra Jõeäär'i ettepanek wastuwõetaw olema. Kui tal kunagi õigus on, siis on tal siin õigus. Ei ole millegagi põhjendataw ametnikkude arwu suurendamine, kinniswarade hindamise ametis. Praeguse koosseisuga, mis ei ole mitte wäike, wõiks korraliku tööjuhatause ja jaotuse juures teha otse imesid. Uut nõuetawat koosseisu ei saadagi täita asjatundjate ametnikkudega: ei leita neid. Ja kuigi leitaks, siis ei saadaks nende tööd otstarbekohaselt juhtida ja nad tuleksid ametisse wõtta ajutiselt, ainult käesolewa aasta suweks. Teisel aastal peaks seda ametkonda ikkagi kokku tõmbama. Et meil see paraku nii kergesti ei sünni, sellepärast ei maksa ette wõtta ajutist suurendamist. Minu teada, Peterimaal ja Narwa taga, niihästi maahindamist, kui maamõõtmist 1924 a. ette wõtta ei saa. Selle eel peab käima maa kruntideks mõõtmine. Samuti ei saa ette wõtta seda ka Saaremaal, osalt samadel põhjustel. Järwamaal on suurem osa tööd tehtud, nii et seal lõpeb hindamine 1924 aasta suwel ja wabanewad töötajad wõib juba wiia Lääne- ja Keskmaale, kus hindamine 1924 a. ette nähtud. Nii, et praegune koosseis on küllaldane, mis töökawas ette nähtud on. Kui kuskil on waja laiutamisele tõket teha, siis seda kinniswara

hindamisametis. Ärgu räägitagu, et siin põllumeeste, wõi kellegi teise huwilede wastu töötatakse. (J. Holberg, põl.: Wirumaal ootawad hoolega hindamist.) Ootawad, ja saawad ka. Aga 1924 a. ei ole wististi kawatsetud.

Th. Pool (töer.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma kawatsesin kahe asja kohta rahaministeeriumi eelarwe juures sõna wõtta: üks neist on aktsiisiwalitsus, teine hindamisamet.

Mis puutub kõigepealt aktsiisiwalitsusse, siis puudutati seda asutust siin kord juba. Meie teame, et piiritustööstus kahesugust osa meie riigis mängib: ühelt poolt moodustawad wiinamonopooli tulud suure osa riigi sissetulekutest, teiselt poolt on temal suur põllumajanduslik tähendus, kuna Põhja-Eestis looduslikud olud kartulitööstust tingiwad. Praegu on aga meil kartuli wäljawedu mitmeti takistatud ja sellepärast aitab eriti just piiritustööstus meie kartulikaswatust teatud määdul ülewal hoida.

Enne sõda olid wiinawabrikud seotud suurpõllupidamisega. Kuna nüüd seisukord sellepoolest muutunud on, et maa omandusõigus suurpõllupidajatelt üle läinud asunikkudele ja wäikemaomanikkudele, on katsutud alal hoida piiritustööstuse põllumajanduslikku iseloomu. Selleks on eestkätt juhitud wiinawabrikud asunikude kui ka põllumajanduslikkude ühingu kätte. Oleks loomulik, et see ühendus ka alal püsiks wiinawabrikute käimapanemise puhul. Kuid siin peab tähendama, et aktsiisiwalitsus, kellest wiinawabrikute käimapanemise lubaandmine oleneb, awaldab nähtawasti teist tendentsi. Selleks wõib terwe rea nähtusi tuua.

Kõigepealt leiame wabrikuid, kus üksikutele wabrikutele wiinapõletamise luba on antud, kuid need omanikud sugugi wiina ei põleta, aktsiisiwalitsuse teadmisel ja nõusolekul. Sarnaseid wabrikuid oli 1922/1923 a. hooaja jooksul olnud 16. Wõiks nimesid nimetada, kuid arwan, et see üleaarne on. Märgiksin waid Atla wiinawabrikut, kelle norm Kaius põletati, Elistwere, kes oma normi Pajusis põletab, Imawere — Roelas jne. Kui eelduseks seisukohalt et wiinapõletamise lubasid saab eestkätt just seal, kus kartulid wiinaks ajada saab, siis tekib küsimus, misjaoks sarnastele isikutele luba wälja antakse, kes ise otsekohe wiina ei põleta.

Meie leiame edasi, et lubasid on antud ka wiinawabrikutele, mis sootuks remonteerimata, kus sellepärast wiina põletada ei saagi. Nii näiteks Suure-Kõpule 2 aastat wiinapõletamise luba antud, missugune wabrik remonteerimata on. Samasugune lugu on Loo'ga.

Mul on kindlad andmed, et need wabrikud põllutöoministeeriumile renti pole maksnud, põhjendades sellega, et nad ei põleta. Härra Köster waitleb kohalt selle wäite vastu, kuid mul on andmed kindlastest allikatest. Kui Teie wastupidise selge teete, olen Teile wäga tänulik.

Põllutöoministeeriumi pealekäimisel on 1923/1924 a. eelnimetatud lubade andmist küll wähendatud, kuid kuuete wabrikule on põletamiselukade edasi andmine siiski lubatud. Minul igatahes on sarnane seisukoht arusaamata, kui ühes kohas põletamiseks antakse luba, aga põletatakse 20 wersta eemal.

Meil on lõpuks terwe rida niisuguseid wabrikuid piirituseajamise lubasid saanud, mis isegi teiseks ülesandeks sisse seatud. Näiteks olgu toodud Rawa ja Püssi wabrikud, millest wiimane on kuulsa Amilumi päralt. Need on tärkliwalmistamiseks sisse seatud, aga ometi on piiritusepõletamiseks lubad omandanud ja ka saanud. Kõige tipp on aga juhtumised, kus luba on antud endistele omanikkudele, kelle wabrikud on wahepeal põllutöoministeeriumi poolt juba wõõrandatud ja osaühisusele edasi müüidud. Minu arwates sarnane olukord aktsiisiwalitsuses igatahes loomulik ei ole ja sellest tuleb loobuda. Wastasel korral kujunewad lubad saajatele sahkerdamisobjektideks. Ma ei näe ühtegi põhjust sarnase asjaolu põhjenduseks, küll annab see aga põhjusi, teiselt poolt, kõiksugu juttude tõstmiseks, isegi aktsiisiwalitsuse suhtes, kuigi need igakord ei tarwitse just põhjendatud olla.

Teine asutus, mida ma puudutada mõtlesin, on hindamisamet. Ka sellest on mitu korda juba kõnet olnud.

On ju teada, et meil uut maahindamist ammu on nõutud, eriti Põhja-Eestis, kus weel adrasajandikud maksmas ja kus maksustamiseks uus hindamine möödapääsemata. Teiselt poolt aga on maa uus hindamine tarwilik ka seal, kus wamad andmed küllalt õiglased ei ole.

Läinud Riigikogu poolt wastuwõetud seaduse põhjal on nüüd juba hindamisele asatud ja rahaministeeriumi juures kiniswarade hindamisamet loodud. Kuid

peab ütlema, et andmeid on, mis just täie rahuldustundega selle tegewuse peale waadata ei luba ja mis oletada lasewad, et needki andmed, mis nüüd saadakse, niisama puudulikud saawad, kui sennised andmed, mille vastu nii palju sõna on wõetud.

Kõigepealt tahaksin märkida hindamisameti koosseisu puudulikkust, mis mitte selles ei seisa, et hindamisametis hindajaid wähe oleks, waid puudulikkus seisab hindajate ettewalmistuses. Ma ei puuduta hindamisosakonna juhatajat, kes on wastawa eriharidusega isik, kuid juba wanedad kontrolöörid jätawad oma üldhariduse poolest soowida, olles ainult praktikerid. Nad peaksid aga igatahes olema teadusliku ettewalmistusega. Ma leian edasi, et ka tegelik hindajate koosseis on wõrdlemisi nõrk, ainult üks kolmandik... (S e g a n e w a h e l h ü ü e.) ... igatahes alla poole hindajatest on neid, kes teatawal wiisil teoreetilist haridust saanud, wähe-malt põllutöökooli haridusega on ja hiljem ennast hindamise alal täiendanud. Suurem osa on aga endisi mõisawalitsejaid... (E. Weberman, rhsw.: Metsawahtisid!) Ma ei tea, kas just metsawahtisid, mõisawalitsejaid on kindlasti, kes peakoosseisu moodustawad. On kindel, et nendelt kõiki neid eelteadmisi nõuda ei saa, mida hindamisamet esitab. Märgitakse aga ka seda, et hindamisametil on teataw tendents just wiimaste arwu suurendada, kuna need, kellest wast rohkem loota wõikski, seal mitte teenistust ega kohta ei leia. Ma ei wõi wastutada täpselt nende andmete eest, kui Tartu ülikooli põllumajandusteaduskonna esitaja on awalikus kirjas otsekohe seletanud, et hindamisamet ei taha põlluteaduskonna wanemate üliõpilaste kaastööd tarwitada, kellest ometi oleks wõinud loota, et nemad peale wastawat kohanemist wähest paremini neid ülesandeid täita oleksid wõinud, mis hindamisametis nõutakse. (E. Weberman, rhsw.: Mitte ainult wanemaid üliõpilasi, waid ka teaduskonna lõpetajaid!) Märgitakse ka seda, et ka põllutöökoolide, ega keskkooli lõpetajad ei pääse sinna, kuna ruumi antakse just teatud kategooriatele, kellel need eeltingimused puuduwad, kellel aga nähtawasti mingisugused teised eeltingimused ole-mas. (W a h e l h ü ü e k e s k e l t: Mis-sugused?) Oleks huwitaw kuulda olnud neid just hindamisameti ja rahaministeeriumi esitajailt.

Mis puutub maamõõtjatesse, siis tahaksin nimetada seda, et maamõõtjate hulgas on osa neid, kes Eesti keelt ei tunne. Minu arwates on see suur puudus hindamisametis. On olnud juhtumisi, kus meie oleme sunnitud leppima sarnaste maamõõtjatega, näiteks maareformi teostamise alal, kus wõõrast rahwusest isikuid — maamõõtjaid on oldud sunnitud mobiliseerima. Neid on rakendatud tööle, kus keeleoskus nii wäga tarwilik ei ole. Kuid maa hindamisameti asutus on sarnane, kus tegelik maamõõtja kuidagi ilma keeleoskuseta läbi ei saa. (E. Weberman, rhws.: Missuguse keelega?) Ma räägin tegelikkudest hindajatest ja tegelikkudest maamõõtjatest, kes kohaliku rahwa keelt peawad oskama. Neil maamõõtjatel on piiri õien- dustega tegemist, nad peawad piire koha peal märkimas käima ja seal ei saa maamõõtja läbi, kui ta ei saa keele mitteoskamise läbi tarwilikka andmeid ja teateid koguda. Keele mitteoskamise tagajärjel on niisugused kurioosumid ette tulnud, kus peremees ei ole lasknud maamõõtjat üldse oma maa peale lihtsalt sellepärast, et see ei ole saanud oma tuleku põhjusi seletada. On juhtumisi olnud, kus maamõõtjaid isegi püssiga ära on aetud. Minu arwates tuleksid hindamisametisse maamõõtjateks igatahes sarnased isikud wõtta, kes Eesti keelt oskawad.

Edasi wõiks weel üht asjaolu märkida, mis just otsekohe hindamisametisse ei puutu, aga mis on osutunud hindamis- seaduse puudusena, mille paranduseks just kinniswarade hindamiselt ja walitsuselt algatus peaks tulema. See on asunikkude ja riigimaade rentnikkude osawõtt hindamistööst. On teada, et kinniswarade hindamise komisjonis wõiwad oma huwisid kaitsta, nagu seaduses on ette nähtud, maaomanikud ja pikaajalised rentnikud, kelle käes kasutada olew maa eri hüpoteegi üksusena figureerib ja sellena põhiraamatusse sisse on kantud. Kõik nad wõiwad hindamise komisjonist sõnaõigusega osa wõtta, oma maade hindamise juures seletusi anda ja ka teatawatel kordadel edasi kaebada. (Segane wahelhüüe keskelt.) Ma kõnelesin sellest, et ma ei loe seda mitte hindamisameti weaks, waid seaduse puuduseks ja tahaksin walitsuse tähelpanu sellele juhtida, et siin muutus ette wõetaks, kuna loomulik on, et algatus tuleks

walitsuselt ja hindamisametist, kelle töö juures see puudus nähtawale on tulnud.

Maaomanikkudel on õigus hindamise kohta kaebtust tõsta, asundusmaid aga hinnatakse nii, et mõisad wõetakse terwikutena ja nende maade hindamisel ei ole ühtegi esitajat, kes asunikkude huwisid kaitseks ja tarbekorral protesteeriks. Kui meie aga seda arwesse wõtame, et planeeritud maadel, kus asunikud asuwad, tulewased maksud saawad selle hindamise põhjal arwestatud ja wõib olla, et ka rent sel põhjal kindlaks määratakse, siis on kindel, et sarnane olukord loomulik ei ole ja selle tõttu peab siin muudatusi ette wõtma.

Lõpuks wõiks tähendada hindamis- ametnikkude arwu kohta järgmist; ametnikkude arwu kohta on juba mitmelt poolt sõna wõetud; see oli ka kõneaineks eelarwe-komisjonis. Ka minu eelkõneleja härra Juhkam märkis, et hindamisametik- kude arwu suurendada ei ole mõtet. Ka mina olen sarnases arwamises. Meil arwatakse seda maa-ala, kus hindamist waja läbi wiia, umbes 2 miljoni tiinu ümber olewat. Arwesse wõttes seda, et Lõuna-Eesti maad mitte täielikult hinna- tud ei saa. Hindamisele tuleb ainult Põhja-Eesti täielikul määral, ja ka need kohad Lõuna-Eestis, kus on soowi awal- datud maade uuesti hindamiseks, wõi protesteeritud endiste hindamiste wastu. Minu teada tuleb Põhja-Eestis hindamise alla 4 maakonda, Saaremaa ja Narwa ta- gused maakonnad, mille hindamisega aga senni wiiwitada tuleb, kunni nema- d ära planeeritakse.

On selge, et silmas pidades neid as- jaolusid, ettenähtud tööjõuga wõib maa- hindamist ettekawatsetud piirides umbes 5—6 aastaga täiesti läbi wiia, silmas pi- dades seda, et Järwamaal on hindamine peaaegu lõpetatud. Sellega arwestades wõib Järwamaa hindajaid wäga hästi Läänemaale üle wiia, olgu kas tänawu wõi tulewal aastal sellega algust tehes. Just neid tegeliku hindamise tagajärgi ja tema käiku arwesse wõttes näeme, et hindamisametik- kude arwu suurenda- mist mitte tarwis ei ole, pealegi on praegu juba senniste staatide juures tea- tud ametnikud olemas, kelle töötstarb ja tulu kaunis küsitaw peaks olema. Mina nimetan siin kõigepealt metsahindajaid. Selle töö peale on määratud 5 ametnikku kinniswarade hindamisameti poolt, kuid

minu teadmise järele teewad sedasama tööd ja palju täielikumalt ning põhjalikumalt metsade peawalitsuse poolt korraldatud salkkonnad, kes töötavad juba mitu aastat ja kelle kawatsustes on täiesti põhjalikult metsa läbi wõtta, neid kõik kartografeerida, nende maapind läbi uurida, et kindlaks määrata raenorm ning metsa aastane juurdekasw. Minu arwamise järele on siin täiesti paralleel asutustega tegemist. Need on tööd, mida metsade hindamisamet teha laseb kõrwuti kinniswarade hindamisametiga.

Sama ülearused on minu arust hindamisameti kontrolöörid, keda on määratud hindajate tegewuse kontroleerimiseks ja kelle tegewus, wõib öelda, isegi seadusewastane on. Nemad talitawad nimelt järgmiselt: kui kuskil komisjon on maad ära hindanud, siis tulewad nemad tagant järele, waatawad läbi komisjoni otsused ja teewad parandusi. Minu teada niisugust korda küll wastawates seadustes ette nähtud ei ole.

Sellest kõigest näeme, et juba praeguste koosseisude juures wõib ära märkida teatud ametnikka, kes ülearused on ja kes praeguste tööde käigu ja korra juures mitte wajalised ei ole. Kui aga weel praegusi staate suurendada nendes piirides, nagu seda walitsus ja rahaministeerium ette näinud on, siis saaksime meie juurde ainult suure hulga ametnikka, kes halwasti ette on walmistatud ja wõitu selleläbi on õige wähe.

Riigikassa juhataja **P. Öpik**: Austatud härrad rahwasaadikud! Härra rkl. Jõeäär'i poolt on ettepanek tehtud rahaministeeriumi eelarwet kärpida koosseisude, kantselei, esituse ning majapidamise arwel, kogusummas 12.870.300 marga wõrra. Teatan, et sellega mina kuidagi wiisi leppida ei wõi, eriti arwesse wõttes seda, et siin mehaanilise 10%-lise kärpimise ettepanekuga tegemist on. Ettepaneku wastuwõtmise juhtumisel oleks rahaministeeriumi asutuste tegewus nii maksustamise kui ka arwepidamise alal otsekohe halwatud ning paraliseeritud ja mingit kasu sellest oodata ei ole, kahjulikud tagajärjed annaksid ennast otsekohe rängalt tunda.

Riigikogu eelarwe-komisjon on meie eelarwe põhjalikult läbi waadanud kõigis detailides. On ka muuseas härra Jõeäär'i ettepanekut käsitatud ning seda mitte wastuwõetawaks tunnistatud. Et-

tepaneku läbiwiimine halwaks eestkätt riigi tulude korralikku sissewõtmist, maksustamise eelkorralduste tegemist, maksulehtede väljasaatmist, niisama halwaks see ka weel järelwalwet piirituse, tubaka, likööri ja weiniwabrikute üle ja kaupluste üle, kus aktsiisi alla kuuluwate kaupadega kaubeldakse. Niisama oleks otsekohe halwatud üldine asjaajamine, arwepidamine, ning seaduste wäljatöötamise töö jne. Härra Jõeäär'i ettepanekus on mõned koosseisude kärpimised, peale üldise, weel eriti põhjendatud, nagu näiteks Irboska tolliwalitsus. Selle kohta on härra Jõeäär'i poolt ette kantud, et seda tolliwalitsust tegelikult olemas ei olla. Kõik kohad wakant, seda walitsust waja ei olla, ning et wõiks selle asemel tarwidust mööda ühe ametniku Walgast kohale saata. Selle peale on mul au wastata, et Irboska tolliwalitsus on olemas, kuigi ta praegu Irboskas ei tööta, waid Walgas Walga tolliwalitsuse juures, selletõttu, et Irboskas kohalikud ruumid puuduwad. Tolliametnikud sõidawad tarbekorral kohale wälja.

Praegu on Irboskas olemas wakant kohti, kuid mitte kõik kohad pole wakant. Praegu puudub üksi tolliülem ja üks walwur. Tolliwalitsuse ülem puudub selle tõttu, et sinna kaugesse wabariigi nurka ei ole tahtjaid minna. Praegu on käimas läbirääkimised mõne kandidadiga ja on loota, et peagi see wakantkoht täidetud saab. Praegu on aga kaupade läbilaskmine seal kaudu üle piiri kaunis suur, mis käesolewal aastal iseäranis kasvab ja seda peab ka arwesse wõtma. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Kui suured olid 1923 a. Irboska tollikulud?) Kahjuks ei wõi ma seda öelda, sest praegu ei ole andmeid käepärast. Ma annan need andmed edaspidi, kui suured läbikäigud on. Peale selle on ette pandud härra Jõeäär'i poolt kärpida Irboskas 7 tolliametnikku, seal on aga praegu wähem, kui seitse, on kuus, sest et eelarwe-komisjon seal juba ühe walwuri maha wõtnud. Härra Jõeäär'i ettepaneku järele jääks sinna ainult üks tolliwalwur ja sellega ei wõi mitte midagi ära teha.

Riigikassa koosseisudest langeks wälja terve rida hädatarwilikka ametnikka, muuseas ka laenujaoskonna juhataja abi. See juhataja abi on 1924 a. riigikassa eelarwesse täiendawalt sisse wõetud, kuid seal on selleks omad põh-

jused, nimelt see ametnik on endine põllupanga juhataja, kus 1923 a. algusel kümnekonna ümber ametnikka töötas. 1. jaanuarist 1924 a. on rahaministri korraldusel põllupanga tegewus lõpetatud ning panga likvideerimine üle wiidud riigikassa alla. Endisest kümnest ametnikust on kõigist kaks järele jäänud, nimelt endine põllupanga juhataja laenu jaoskonna juhataja abina, kes 11.700 marka kuus saab ja sellesama palgaga ka põllupanga juhataja ametis oli. Niisama on sinna jäetud raamatupidaja. Nende töajärgudega võib hädawaewalt läbi saada, et aasta lõpuni põllupanka likvideerida. Seal on sisse nõudmata hulk wõlgasid, missugune summa, kui ma ei eksi, 500 wõi 600 tuhandeni ulatab. Kuid peale selle on ligi 6000 akti täitsa korraldamata arhiwis. Neid on tarwis korraldada ja riigi arhiwile üleandmiseks valmistada, akte tarwilikkude nimekirjadega warustada. See on ikkagi suur töö, mida tingimata täita tuleb.

Mis puutub härra Jõeäär'i wastuwaidlustesse Tallinna tolliwalitsuse rewidentide asjus, missugust küsimust ka härra Riigikogu liige Juhkam käsitas ja sellele wastu waidles, siis pean weel kord tähendama, et neid rewidente uuesti üles wõtta rahaministeeriumi eelarwesse tollipeawalitsuse alal, palusin ainult selletõttu, et see tõesti wäga hädatarwilik on. Kuna nende rewidentide töö tarwilikkust ma juba üleile põhjendasin ettepaneku tegemise juures, siis ei hakka ma seda uuesti kordama. Ütlen ainult, et see kärpimine annaks küll otsekohe 570.000-margalise kokkuhoidmise kulude osas, tulude alal aga oleks tagajärg wastupidine, kuna kahju miljonitesse võib ulatada, mis selle läbi tekib. Tollirewidente on meil tarwis üle terve tolli 24, neid on aga eelarwes ette nähtud 20, Riigikogu kärpimise järele jääks aga ainult 15 ja 15-ga ei saa kuidagi wiisi läbi, sest siis ei saaks mingil tingimisel teostada neid nõudeid ja hõlbustusi, mis on kawatsetud uues tolliseaduses. Tollirewidentide wähesuse tõttu võib kahju saada sajadtuhanded päewas, mis mitu korda üles kaalub selle poole miljonit, mis kärpimise teel kokku hoitakse.

Suuremaid kärpimisi, eriti koosseisudes, on ette pandud kinniswarade hindamisameti alal. Seda küsimust on pikemalt puudutatud juba eelarwe-kommisjonis, kuid need kärpimised ei leidnud

eelarwe-kommisjonis mitte heakskiitmist. Siin on ette pandud härra Jõeäär'i poolt koosseisudest maha kärpida asjaajaja ja arhiwaar. Mis puutub asjaajajasse, siis on ta ühtlasi sekretääri abi ja sekretariaadis on tööd palju. Peab arwesse wõtma, et inimesed on üle terve maa laiali jaotatud ja nendega on waja ühendust pidada, majanduslikka aruandeid ning rahalisi arweid õiendada jne.

Mis puutub kinniswarade hindamisameti arhiwi, siis wõin öelda, et see arhiw on järk-järgult kaswamas. Kui kinniswarade hindamisamet alles loodi, siis on loomulik, et seal arhiwi weel ei olnud. Nüüd on ta suutnud hulga materjaali kokku koguda ja praegu on selles arhiwis juba 400.000 tiinu maa-ala kaartid olemas ja aasta lõpuks tuleb vähemalt 600.000 tiinu kaarte juurde. Peale kaartide hoidmise, wäljaandmise ja nende üle walwamise, on arhiwil weel muid töid, nagu üleswõtete ja hindamiste kohta ära kirjade tegemine jne.

Mis puutub hindamisameti kontrolööridesse, siis on wõetud nende arw täpselt hindajate arwu järele: iga 10—12 hindaja kohta tuleb üks kontrolöör. (J. Piiskar, is.: Mis ülesanded temal on?) Mina ei ole mitte niiwõrd spetsialist, et hakkaksin neid ülesandeid ette kandma, kuid arwan, et nende ülesannete kohta on härradele Riigikogu liigetele juba seletusi antud.

Arweametikude ja masinikirjutajate arwu kärpimisega on jällegi lugu halb. Eelarwesse on wõetud iga maakonna peale üks arwepidaja ja üks masinikirjutaja. Küsitawaks jääb, missugune maakond siis ilma peab jääma? Kui Kuresaares hindamise töid ei ole tarwis teha, siis on neid töid kawatsetud teha Hiiumaal, nii et maakondade arw selle juures ei kahane.

Mis puutub maamõõdu-osakonna hindajatesse, siis ei saa ka nende arwu vähendamiselega nõus olla, sellepärast, et töökawa on ette nähtud wiie aasta peale ja kui tahetakse sellest kinni pidada, siis tuleb tahes wõi tahtmata koosseisu suurendada, sest minewal aastal ei suudetud seda tööd mitte täiel määral teostada. Peale selle on minewal aastal jäänud mõnes raioonis üksikud kohad üles wõtmata ning hindamata. Need on kohad, mille kohta kaardid puudusid wõi jälle niiwõrd wanad kaardid olid, et neid ka-

sitada ei saanud. Need kaardid tulewad tänawu walmistada ning töö üleswõtmata raioonides lõpule wiia. Peale selle on ka Naroowa taga töödega algust tehtud. Põlütöoministeerium on 5.000 tiinu üleswõtmisega walmis saanud, kuna 25.000 tiinu weel üles wõtmata on, mis riik osalt omal jõul, osalt wälja andes tegema peab. Wäljaandmiseks üksikutele ettewõtjatele on eelarwes ette nähtud 3.000.000 marka, missugune summa wähenene on, nii et tuleb oma tööjõududega läbi ajada.

Mis puutub üksikutesse kärpimistesse teiste kulude alal, siis on ka minul siin wastu rääkida. Ette on pandud kärpida rahaministeeriumi esituskulusid. Need kulud on aga wõetud kindlate normide järele, mis meile ette kirjutatud Wabariigi Walitsuse poolt. 100.000 margast, mis oli 1923 aasta peale ette nähtud, kulutas rahaministeerium esituskuludeks ligikaudu 95.000 marka wõi 97.000 marka, täpselt ma seda arwu just öelda ei tea, nii et 40.000 marka maha wõtta oleks raske, arwesse wõttes, et rahaministeerium, kui üks suurem ministeerium, esituse suhtes rohkem wälja peab andma. Siis on ette pandud kärpida kantseleikulusid. Nende kulude kohta wõin ma öelda, et Riigikogu eelarwe alamkomisjon awaldas isegi imestust, et nii wähesel summaga rahaministeeriumi keskasutus läbi wõis saada. Siin on äärmiselt kokku hoida püütud ja on wõetud 1924 aasta eelarwesse ainult 5.000 marga wõrra rohkem kui 1923 aastal. See summa on wõetud selleks, et muretseda suuremal määral erikirjandust, sest erikirjandust meil tõesti palju ei ole ja teda tuleb rohkemal määral soetada. Majanduslikkude kulude kärpimisega ei wõi ka kuidagi nõus olla. Majapidamise kulud on wõetud 1924 a. eelarwesse selsamal määral, kui 1923 aastal. Kuid 1923 aastal ministeerium oma majapidamise kuludega wälja ei tulnud, jäi weel palju arweid tasuda selleks aastaks, ja sel aastal tulewad arwesse wõtta weel suured lumetuisud, mis õige suuri kulusid juurde toowad, nii et meie eelarwes ettenähtud summaga sel aastal arwatawasti wälja ei tule, ja tuleb wististi hiljemalt lisaelarwega esineda.

Riigikassa eelarwest on ette pandud 108.000 kantseleikuludest maha kustutada. Need kulud on wõetud 1923 a. eelarwe piirides, juurde on wõetud ainult riigi eelarwe trükkimiskulud. Kui need

108.000.— nüüd maha kärbitakse, siis ei saa meie mingil tingimisel trükitud kujul eelarwet Riigikogu liigetele wälja anda, nagu meie seda tänawu aasta teinud oleme. Siis tuleks meil eelarwe esitada ainult ühes eksemplaaris masinal trükitult ja Riigikogul tuleks enesel seda litografeerida. Kuid see töö läheks palju rohkem maksma nagu ka Riigikogu juhatusel liige härra Wirma omal ajal seletas. Trükitud eelarwe tuleks palju ökonoomilisem ja ka tema wälimus oleks teine. Kui on öeldud, et eelarwe olewat trükitud liiga heale paberile, siis wõin ma öelda, et selle hea ja halwa paberi wahet on 2½—3 tuhat marka kogu wäljaande pealt. Peale selle peab riigikassatsuma ja kulusid kandma ka rahasaadetuste eest, mida omawalitsuse asutused riigi tulused wastu wõttes wälja annawad, sest omawalitsuse asutused neid kulusid oma peale ei wõta, kuna riigi sissetulekud peawad brutto sisse tulema. 1923 a. ei jätkunud selleks krediiti, meie jäime weel 73.000 marka wõlgu ja need peab ära maksma 1924 a. kantseleikuludest. Majanduskuludest on ettepanek tehtud kärpida 15.200 marka. Järelejäänud summaga ei ole ka midagi peale hakata, sellepärast, et siin on jutt 3 wõi 4 majateenija palgast ja siin 10% nende palkadest kärpida ei saa, ja ühte nendest ka mitte ära jätta ei saa, sest meil on mitmesugused ruumid mitmes majas, ja mustust peab koristama.

Otsekoheste maksude peawalitsuse eelarwest on ette pandud palkadest kärpida 2.285.500 marka. Wõin öelda, et sarnane kärpimine oleks otsekoheste maksude peawalitsuse töö halwamine tulude alal, ja wõib olla, et mitmedki tulud jääwad selle kärpimise tõttu tähtajaks sisse nõudmata. Kantseleikulusid on otsekoheste maksude peawalitsuses 110.000 marga wõrra wähem wõetud, kui 1923 a. Ja weel suurem kärpimise tagajärg oleks samasugune, kui palkade kärpimisel. Majapidamiskulude kohta wõin öelda, et need on kõik wõetud tegelikkude tarwiduste järele ja mitte rohkem. Siin on, näiteks, üürid, millest 10% kuidagi kärpida ei saa, sest siis wisatakse meid majast wälja. Omawalitsuste asutuste maksusid peame meie ka maksma, sest hinnalandust nende maksude alal keegi meile ei anna. Siis on weel küttekulud ja walgustus, need on wõetud normide järele, ja need normid ei ole suured, nagu ka härrad Riigikogu liikmed teawad. Kui

neid kulusid weel kärpida, siis lasub see kärpimine juba ametnikkude terwise peale, sest siis tuleb külmades ruumides töötada.

Aktsiisi peawalitsuse eelarwest on ette pandud maha kärpida jällegi paushaalselt 10%. Selle tagajärg oleks samasugune, mis otsekooste maksude peawalitsuse eelarwe kärpimise juures.

Tolli peawalitsuse eelarwest on ette pandud kärpida paushaalselt peale Irboska tolliwalitsuse weel 4 miljonit marka. Siin on wist nii kui nii juba selge, et kui mina siin wälja astusin ja palusin wiis rewidenti juurde wõtta, siis siin juttugi ei wõi olla 4 miljoni marga mahakärpimisest. Kantseleikulud on uue tolliseaduse maksmapaneku läbi kaswanud, ja juba minewal aastal pole suudetud nende kuludega läbi saada, sest need kulud olid alati tegelikust tarwidusest allapoole kalkuleeritud, ja selletõttu on meil suur hulk endiste aastate arweid maksta.

Tolliwalitsuse majanduskuludest on ette pandud kärpida 1.352.300 marka, see on rohkem kui 10%. Nimelt oli nõutud selleks otstarbeks 3,5 miljonit marka. Kõigil härradel on teada, et Tallinna tolliwalitsusel on uus hoone üles ehitatud, millel on omad remondid, omad kinniswarade maksud maksta, mida tuleb kütta ja walgustada. Peale selle on selle summa hulgas ka ladule üüri umbes 600.000 marga ümber. Kärpimise puhul tuleks osa ladudest likwideerida ja lepinguid murda laduomanikkudega. (M. Juhkam, tõer.: Aga see uus hoone jookseb täitsa läbi.) Teda tuleb parandada, ja seal on ka remondiks summasid ette nähtud. Igatahes sarnased paushaalsed kärpimised halwaks otsekooste meie tegewust ja meie ei leiaks sel korral mingisugust wäljapääsemise teed.

Riigikogu liige Köster on ettepaneku teinud aktsiisi peawalitsuse eelarwest kärpida sõidukulusid 120.000 marga wõrra, põhjendades seda sellega, et aktsiisi kontrolöörade sõidukulusid tasuwad wabrikandid kohapeal. See on õige, wabrikandid tasuwad küll, aga ainult raudtee jaamast kunni wabrikuni, kuna aga raudtee lõpujaamani neile kulusid wabrikandid ei tasu ja see osa, mis neile tasutakse mujalt, on eelarwe kokkuseadmise ajal arwesse wõetud. Kui seda summat kärpida, siis kannatab selle all järelwalwe, aga rewideerimine ja järelwalwe on ikkagi hädasti tarwilik.

Siis edasi on härra Juhkam ettepaneku teinud muuseas kärpida rahaministeeriumi eelarwest kaks nõunikku. Sellega mina kuidagi nõus olla ei wõi. Mõlemad nõunikud on wäga tarwilikud ja nemad ei esine mitte sarnaste funktsioonidega, nagu inspektorid teedeministeeriumist, kes mingisugust wahemehe osa mängiwad ministeeriumi ja peawalitsuse wahel, waid nemad on see, mis nende nimi ütleb; lihtsalt nõunikud oma erialadel. Tollinõunik on tariifide küsimuse lahendamiseks. Rahaministeeriumis on olemas iseäralik instants wastulausete lahendamiseks tollide alal ja selles instantsis on tollinõunik nende küsimuste lahendamise juures hädatarwilik. Samuti on ka teine nõunik kõiksuguste küsimuste lahendamiseks tarwilik. Üldse peab ütleva, et rahaministeerium ei ole spetsiaalsõudude poolest rikkalikult warustatud, waid peab tarwitama weel kõrwalt konsultantid.

Mis puutub tolli peawalitsuse kärpimistesse, siis ei saa ma siin nõus olla. Kui tahetakse tollipeawalitsuse koosseisust ametnikka maha kärpida, siis tuleksid nad lihtsalt Tallinna tolliameti juurde wiia. (M. Juhkam, tõer.: Seda ei ole tarwis.) Kuid uues tolliseaduses on ette nähtud tollinspektor ja tolli käsutusametnik, ja nende ametid on tarwilikud ja nende funktsioonid on seaduses ära määratud ja seega mitte ülearused.

Mis puutub sellesse, et kinniswarade hindamisamet olla suurenenud, siis ei ole see mitte nii, nagu seda arwatakse, sest 15 inimest on põllutöministeeriumist kinniswarade ameti eelarwesse üle tulnud. Mis puutub aga sellesse, et kinniswarade hindamisametis ei olla mitte küllalt ettewalmistatud tööjõude, siis ei ole ka see mitte täiesti õige. Seal on küll olemas isikuid, kes hariduse tsensuse poolest oma seisukoha kõrgusel ei seisa, kuid seda puudust täiendab praktika, mis teoreetilistest teadmistest ülekaalu on.

Mis puutub umbkeelsetesse ametnikkudesse, siis on muudugi õige, et seal ka niisugused on, kuid nemad on sellepärast seal, et keeleoskajaid eestlasi maahindajaid ja maamõõtjaid tarwilikul määral saada ei ole ja selle järele, kuidas neid keeleoskajaid juurde tuleb, saab ka komplekteerimine täiendatud.

Siis on weel härra Pool nimetanud, et metsade peawalitsuses tehtawat hindamise alal sama tööd, mida hindamis-

ametis. Aga see ei ole mitte õige, sest metsade peavalitsus hindab ainult metsa puud ja kaswawat metsa, kuna kinniswarade hindamise amet hindab maa-ala. (M. Juhkam, tõer.: Kas nad ei wõiks mõlemid teha?) Mis puutub piirituswabrikute töö laiendamise korraldusse, siis wõin selle kohta öelda, et see, kuipalju kellelegi tööd on lubatud, on ära jagatud teatawa komisjoni poolt, mis on moodustatud piirituswabrikute organisatsioonidest, missuguseid on kolm, nimelt: piirituswabrikute ühisus, kartuliühisus ja kartuliühisuste liit. Komisjonist wõtawad osa põllutööstusministeeriumi ja riigikontrolli esitajad. Käesolewal aastal on mõnele wabrikule tõesti lubatud osa omast produktsioonist üle anda teistele, sest et mõnes raioonis materjaali puudus ilmsiks on tulnud, kuna aga teistes seda küllalt oli. Nii siis seal olid selleks omad spetsiifilised põhjused. Kõike seda arwesse wõttes, palun Riigikogu liikmeid kinnitada rahaministeeriumi eelarwe komisjoni poolt ettepanekud kujul, ning suurendada Tallinna tolliwalitsuse koosseisu wiie rewidendi wõrra, mis õieti kompromiss-ettepanek on, sest tolliwalitsuse koosseisud ei ole mitte 1924 a. eelarwe eelnõus suurenenud, kärpimised jääwad ikkagi sisse, waid koosseisud on nelja inimese wõrra ikkagi vähemad, kui 1923 a. Palun koosseisusid wastu wõtta sel kujul, nagu seda komisjon wastu wõttis, ühes selle täiendusega, mida mina üleile Riigikogu juhatajale kirjalikult sisse andsin.

M. Martna (sd.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Mina tahan ka mõne sõnaga vähendamis-ettepanekuid, see on eelarwe parandamise asjus — kulude vähendamise suhtes puudutada. Mina olin rahaministeeriumi alamkomisjoni liige ja olgugi mitte asjatundja, siiski oli mul wõimalik dokumente ja üksikasju ametikohtades rohkem näha ja sorida, kui eelarwe-komisjoni ja Riigikogu liikmetel. Kes alamkomisjoni liikmed ei olnud. Mina pean juurde lisama, et selle komisjoni juhataja oli meie endine rahaminister, härra Kukk, ja wõin ka öelda, et rahaministeeriumi alamkomisjon oma tööd arwatawasti mitte enam hooletult ei teinud, kui teised alamkomisjonid. Sellest seisukohast waadates palun minu sõnu arwesse wõtta, olgugi, et mina nagu ka kõik teised Riigikogu liikmed ja kogu

Riigikogu, heameelega näeksin, et meie eelarwe tuntawalt väheneks. Aga rahaministeeriumi kulude vähendamise suhtes ei wõi ma isiklikult mitte kõiki vähendamis-ettepanekuid toetada. Ja kõigepealt, härra Juhkam, tulen ma Teie ettepaneku juurde. Teie panete ette, et kinniswarade hindamisosakonna koosseisu tuleb vähendada. Wõib olla, Teie olete wäga suur asjatundja, ja siis ei tahaks ma Teiega selle üle waielda. (E. Weberman, rhws.: Selle ettepaneku tegi härra Jõeäär!) Praegu kõneles sellest härra Juhkam. (E. Weberman, rhws.: Tema toetab Jõeäär't.) Ah, Teie leiate selles naeruwäärilist, et härra Juhkam härra Jõeäär'i ettepanekut toetab ja härra Martna seda mitte ei tee, ja oletate sellest, nagu oleks siis maakera peal midagi katki. Lugu ei ole nõnda. Ka sotsiaaldemokraatide waated wõiwad mõnes asjas lahku minna. (Wahelhüüded keskelt.) Saage ometi aru, et mina seda praegu härra Juhkam'i suust kuulsin ja sellest on kõne. Sellest peaks teie ometi aru saama. (M. Laarman, põl.: See on asjata nõudmine.) Kellele ma erksama arusaamise palmi pean andma, selles — lubage — ma ei ole weel kindel. Kinniswarade hindamise koosseisu vähendamise juures on tegemist seadusega, mis omalajal wastu wõeti. Selle seaduse wastuwõtmise juures tehti walitsusele ülesandeks kinniswarasid hinnata ja loodi kinniswarade hindamisamet. Ja selle ametkonna töid on hõlpsam kui kuskil mujal wälja rehkendada, kui palju siin üks inimene tööd teha wõib ja hinnata suudab. Ja seal on wõimalik ka wälja rehkendada, kui palju kogu hindamistööst aega wõtab. Kui me selle juurde jääme, nagu selle seaduse wastuwõtmise juures nõuks wõeti, et seadus peab läbi wiidama, siis on tarwilik nii ja nii palju inimesi tööle panna. ükskõik mis nende nimed on, kas hindajad wõi maamõõtjad, wõi mõned teised. Mina wõin niipalju öelda, et sellest etterehkendamisest, mis eelarwe-komisjonis tehti ja mis eelarwe alamkomisjonis selles suunas ette kant, pidi otsusele jõudma, et siin vähendamine mitte wõimalik ei ole, wõi olgu siis, et 5 wõi 6 aastaga seda tööd ära tahtakse teha. On aga kindel, et hindamisel, kui see pikale wenib, seda wäärtust mitte ei ole, mis sellel tööl lühemaajalise läbiwiimise juures on. Meie kannatame mak-

sustamise suhtes selle all, et kinniswarad — linnas ega maal — hinnatud ei ole. Nüüd tahetakse hindama hakata, selleks on seadus walmis ja aeg määratud, mille jooksul hindamine tuleb läbi wiia, aga nüüd tuleme korruga ja ütleme, et seda ei ole waja! Kui me nüüd nii targad oleme, siis peame tunnistama, et me mainitud seadust wastu wõttes teps targad ei olnud. Kuid see ei ole õige. Hindamine peab läbi wiidama ja sellepärast ei leia mina mitte, et see riigi sissetulekutele kasulik on, kui me seda nüüd nii kärpima hakkame, nagu puudli saba kärbitakse! Mis selle ametkonna käesolewa aasta koosseisude suurendamisse puutub, siis tarwitseb ainult seda tähele panna, mis eelarwe-komisjonis ette kant, et minewal aastal, see on eelmisel tööaastal, töid täie hooga ette ei saanud wõtta ja koosseisud nõnda suured ei tarwitsenud olla, kui järgmistel aastatel, kus töid juba täie hooga teha wõib. Juba seaduse wastu-wõtmise juures olid need suurendamised ette nähtud, sest seal on esimese aasta peale vähem kuludesumma määratud, kui järgmiste aastate peale.

Teie lubate, et ma wõõrakeelsete ametnikkude kohta midagi ütlen. Eelarwe-komisjonis seletati ja minul sai küsimus seal ligikaudu selgeks, et võimalik ei ole olnud küllalt Eesti keele oskajaid saada. (J. Piiskar, is.: Saadetakse ukse tagant tagasi.) Lubage, lugupeetud Riigikogu liige sms Piiskar, kas siis Teie ka rahwusliku lipu all purjetada tahate? Mina arwan, et ei tohi ometi wõõrakeelsetele töötegemist keelata. (J. Piiskar, is.: Selle wastu olen ma igatahes.) Seltsimees Piiskar, Teie töite juba eelarwe-komisjonis luubi wõi suurendamise klaasi tarwitamise nende tööde tegemise juures päewakorraks, arwatawasti eeldades, et luupide tarwitaja silmad mitte hästi ei näe, tähendab, haiged on. Teie ei ole mitte waewaks wõtnud seda tööd sinna waatama minna. Kui Teie seda oleksite teinud, siis oleksite pidanud tunnistama, et ka Teie selle töö juures ilma luubita walmis ei oleks saanud. Ja luubi tarwitamine ei tee neid härrasid, kes seal tööd teewad, mitte sugugi seegikodanikkudeks. Mis aga Eesti keele oskamisesse puutub, siis on seal inimesi, kes Eesti keelt hästi ei oska, aga need on niisuguste tööde juurde asetatud, kus nad näiteks luubiga tööd teha wõiwad, wõi

aga sinna, kus neil rahwaga üsna vähe kokkupuutumist on. See oleks ometi otse marurahwuslik joon, kui me nõuak-sime, et sinna ainult eestlasi tohiks ametisse wõtta. (J. Piiskar, is.: Just hindamisametis aetakse marurahwuslikku poliitikat.) Aus-tatud härrad, minul ei ole asja juures mingisugust isiklikku huwi, mul ei ole maad ega maju hinnata, ma kõnelen siin asjast, nagu ma komisjoni liikmena sellest aru sain. Osa wõõrastest on Eesti kodanikud, mõned on wõõrad. Ja meile kinnitati, et ka wõõrad sedawõrd Eesti keelt oskawad, kui töö juures hädasti waja on. Ma rõhutaksin eriti seda, et me endid ometi wõõraste töö suhtes lukus-tada ei wõi. Mis saaks siis töowabadu-sest omal ja wõõral maal?! Ma wõin nimetada maid, kus 30—50% wõõramaa-lasi elawad ja kes seal ikkagi oma tööst elawad, ilma, et nende suhtes niisuguseid nõudmisi üles seataks, nagu siin kuulda-wale tuuakse. Tänu Jumalale, et siin ei ole veel juutide küsimust üles wõetud. Sellest wõib oletada, et juute seal ei leidu. Siis oleks wast kära veel suu-rem. — Mina igatahes olen sellel arwa-misel, et sinna wõõraid töösukse ja Eesti keele oskajate puuduse pärast amet-isse on wõetud. Kõrgema haridusega eestlased sealt heameelega teenistust ei otsi, sest et see ainult ajutine töö on. Wiis aastat hindamise eritööd õppida ja siis mingi jäädawama elukutse alale minna, ei ole edasijõudmise mõttes kasu-lik. Selle ametiga, mis inimesed seal selle wiimase wiie aastaga ära õpiwad, on pärast raske teenistust leida. Sest kui hindamine läbi, siis jääb ainult väike arw hindamise ametnikka edasi riigitee-nistusesse, suurem osa peab mujale mi-nema. Ma wõiksin teile inimesi nime-tada, kes praegu ülikooli lõpetawad, kes aga mitte hindamisametisse ei lähe, waid kasulikumaks peawad teisel tee-nistust otsida, kus ta teab, et ta teenis-tust leidis, siis ka pikemaks ajaks sinna jääda wõib ja seal oma teenistusredelil kõrgemale tõuseb. Sellest seisukohast hinnates ei maksaks õigusepärast Jumal teab, mis etteheiteid teha. (M. Juhkam-töer.: Mina sellest seisukohast wälja ei lähe.) Siis lepime wiimaks kokku. (Th. Pool, töer.: On waja Eesti keele mõistmist.) Aga, härra Pool, ka Teie kuulsite eelarwe-komisjonis ja kuulete ka siin, et seal

ainult mõned on, kes Eesti keelt küllalt ei oska. Ja need saadetakse tööle, metsa, laande, sinna, kus nad inimestega vähem kokku puutuvad. (W a h e l h ü ü e T h. P o o l'i, tõer. poolt.) Aga kuulge, härra Pool, meie rahwas on ju aastakümnete jooksul wõõrakeelsetega kokku puutunud ja nendega läbi saanud. Meie kaubaharjukad ja -juudid on rahwa seas risti ja põigiti käinud ja oma wiletsa Eesti keelega läbi saanud. (S e g a n e w a h e l h ü ü e t ö ö e r a k o n n a s t.) Noh, nii alawäärtuslikuks ma enese keelt siiski tunnistada ei tahaks lasta.

Härra Juhkam tähendas ka, et tolliwalitsuse uus hoone jooksta läbi. (M. Juhkam, tõer.: Jah, see on tõsi, seal tulewad miljonilised kahjud.) See on ju võimalik, et seal kahjud tulewad, aga et ta just läbi jookseb, see ei näi mitte tõsi olevat. Mina käisin ühes alamkommissjoni liikmetega ka seda maja vaatamas. Meie nägime, et seal aknad tilguwad. See ei tule aga mitte laest, waid akendest, õhu niiskusest, mis külma akna külge lööb ja sealt tilkadena alla kukub. Kütmise ruumi kõrwaltoal on õhukene, kolmetolliline wõi weel õhem betoonlagi peale tehtud. See on külm nagu klaas, ja niiske õhk, mis ruumis on, lööb lae külge tilkadeks, nagu teie saunades seda näha wõite. (B. Oja, tõer.: Kas seal niisama kõwasti köetakse, kui saunas?) Wast on ehk Teil natuke kannatust, wõib olla, et Teie ei käi saunas ja kui Teie ainult külas saunas käite, siis seal ei ole niisugust lage. Aga kui Teie lähete meie linnasauna, siis leiate, et sauna lae küljes on suured, peaaegu rusikasuurused, weetilgad. (N a e r.) Noh, lubage, ma olen Teile wastutulelik ja wähandan — kahtlemata on nad põidlaotsa suurused. (N a e r.) Ma tulin alles minewal nädalal sealt ja tean, kuidas tilgad mulle otse silma kukkusid. (N a e r.) Need tilgad on samasugused, nagu seda on tolliwalitsuse kütmise ruumi laes. See lagi ei jookse mitte läbi, kuid õhusleidu niiskus muutub mainitud betoonlae küljes weetilkadeks ja tilgub alla. (W a h e l h ü ü e: R a u d t a l a d.) Tollimajas on betoonalad. Kust kohast wesi just alla tilgub, ei tea, asi on peajasjalikult see, et lagi on külm ja niiskus õhust lööb külma lae külge weena ja langeb siis alla. Arwatawasti on see nähtus järgmistel aastatel vähem, sest maja on

alles möödaläinud aastal walmis saanud ja seal on seega ehituse niiskust rohkem sees, kui järgnewatel aastatel. On õige, et seal teatud parandused waja on, wõib olla, et seal tulewad aknad kahekordseks teha, et nad mitte nõnda külmaks ei läheks. Aga see on natukene liialdatud, kui meie ütleme, et lagi läbi jookseb. (W a h e l h ü ü e t ö ö e r a k o n n a s t: Kui ei saja, siis ei jookse läbi!) Kui aken külm ei ole, siis õhk seal weeks ei muutu.

Austatud härrad! Ma ei tahtnud mitte peajasjalikult nendest asjadest rääkida. Ma arwan, et kui meie alamkommissjoni juhataja, härra Kukk, siin oleks, ka tema minu wäiteid toetaks ja mitte selle poolt ei oleks, et soowitud wähandusi siin wastu wõtta.

Mis Tallinna tolliwalitsusse ja rewidentidesse puutub, siis pean ütleva, nende kogemustega, mis alamkommissjoni liikmed seal said, kui kärpiniised niisuguses ulatuses läbi wiidaks, nagu eelarwekommissjon wastu wõttis, siis töö seal arwatawasti kannataks. Kõigepealt praegusel ajal, kus osalt wana, osalt uue süsteemi järele tööd tehakse. Minu arwates peaks Riigikogu küll selle ettepaneku wastu wõtma, mis rahaministeeriumi esitaja, härra Öpik, selles suunas tegi.

Nõndasama pean ma seda ka otsekoheste maksude peawalitsuse kohta tähendama. Kui otsekoheste maksude peawalitsuses koosseisu weel wähandada tahetakse, siis, minu härrad, juba eelarwekommissjonis oli rohkesti juttu sellest, kuidas töö seal on maha jäänud, nii et tööjõudu juurde tuleks wõtta. Teatud asjad on seal terwe aasta maha jäänud. Juba nende wastulausete lahendamise, eriti niisugustel kordadel, kus protesteerijad oma tulumaksu on ära maksnud ning wastulause õigeks tunnistatud, siis tuleb neil üleliia makstud summasid tagasi nõuda, mis mõnikord aastaid wältab. (J. Laidoner, põl.: 3 aastat!) Kui seda mahajäänud tööd mitte järel ei saa tehtud, ja kui meie nüüd siin ikka weel mõtleme, et meie koosseisude wähandamisega mingisugust head teeme, siis ütlen mina, meie ei tee sellega mitte mingisugust head, waid teeme oma kodanikkudele halba. Ma ütlesin eelarwekommissjonis, et kui meie maksustamise süsteemi muutmise ja uute korraldustega lihtsustada oskame, siis wõiksim

ta odawamaks teha, aga nii nagu ta senni on töötanud ja nii nagu ta praegu edasi tööd tegema peab — oleks niisugune huupi vähendamise töötegemisele minu arwates kahjulik. Kui minagi eelarwe kokkutõmbamist pooldan, siis eeldan ja arwan ma ikkagi, et Wabariigi Walitsusel tuleks seda teha osawa ja kauaeleulatawa käega. Wõi aga Riigikogu peaks näitama, kuidas seda lihtsustada wõiks. Lihtsa mahakustutamise — eelarwe korras — me sihile ei jõua. Mina hääletan isiklikult sellepärast nende vähendamise-ettepanekute wastu.

Agas see eriasi, millest ma praegu peajasjalikult kõnelda tahtsin, seisab teisel alal: see puudutab meie aktsiisi peawalitsust. Ma õppisin seda niipalju tundma, kui komisjoni liikmel seda wõimalik tundma õppida oli, et ametnikud ka seal agarasti tööd teewad, õieti sõna tõsisel mõttes oma palehigi sees tööd teewad, see on wastuwaidlemata, aga kui ma sellest ametist terwes ulatuses kõnelen, siis selles mõttes, et ma selle ametkonna tegewust sootu teises suunas näha soowiksin. Meie aktsiisiwalitsus töötab muidugi teatud seaduste järele, milliseid ta peab täitma. Kuid seadused on selleks, et rahwa käest alkoholi kaudu wõimalikult palju raha sisse wõtta. Eriti selle järele walwawad aktsiisiametnikud, et see raha, mis alkoholi tarwitamise halvast harjumusest tuleb, riigile kaduma ei läheks. Seadus sunnib aktsiisiwalitsuse ametnikkudel oma waimuterawuse sedawõrd kokku tõmmata, ja kõike teha, et piirituse müügist ja põletamisest, üldse kõigest sellest korraldusest rohkem raha riigikassasse tuleks. Wiinajoomine on üks halvematest rahwa kommetest ja harjumustest, mida milgil kombel ei peaks maksude sisetulekuallikaks tehtama, nagu see meil on. Seda halba harjumust ei peaks mitte kasutada püütama, waid selle wastu peaks wõideldama ja alla suruda püütama. Meie teame, et wõitlus joomise wastu väga raske on; meie teame, et see raske tõbi on, mille wastu inimesel ja ühiskonnal kerge wõidelda ei ole. Kuid rahwa tulewiku pärast tuleb selle wastu siiski wõidelda. Ja selle wastu wõideldakse kultuurmaades koguni õige heade tagajärgedega. See peaks meile eeskujuks oleme. Kui me silmas peame, kuidas on lugu meie rahwa terwisega, niistähti kehalise kui ka waimlise terwisega,

kui meie oma rahwa juurdekaswu silmas peame ja näeme, kui wäike see on, kui lähedal meie väljasuremisele oleme, siis on meil küllalt põhjust küsida ja mitte ainult küsida, waid meie wõime kindlad olla, et wiinajoomine ja rahwa sekka ulatamine seda halba aina rohkem ja rohkem kaswatab. Eile hommikul oli selle kohta „Kajas“ Nikolai Kõstneri sulest artikkel lugeda, seal näitab, et meie väljasurewate rahwaste liiki kuulume! Kõneldakse prantslaste väljasuremisest ja nõndanimetatud kahe-lapse süsteemist pilgates, aga sellest artiklist loeme, et prantslaste juures tuleb iga 1000 elaniku peale 171 alla 10 a. last, kuna meil aga kõigest 156. Ma soowitan seda „Kaja“ artiklit kõigil lugeda, kellel meie rahwa tulewik kallis on. Kui alla 10 a. elanikkude arw nõnda wäike on, siis on arusaadaw, et surm on küüned juba sügawasse sisse ulatanud ja et järgnewate wanadusliikide arw esimeste aastate arwu juures tarwilikku lisa ei wõi saada. Kahjuks ei ole meie walitsus, ega ka maa sool, kes rahwa huwide eest walwel peab olema, selles suunas küllalt tähelepanelik olnud. Ja kahjuks peame tunnistama, et meil aktsiisiwalitsuse ja piirituse rahwa sekka ulatuse asjus mingisugust paremat teed ei ole otsitud. Riik on selle pahe oma sissetulekuallikaks wõtnud, ja nagu ma juba tähendasin, aktsiisiwalitsuse selle allika juurde walwele pannud, et sealt tilkagi kaduma ei läheks, waid et see kui iganes wõimalik, ikka rohkem ja rohkem riigile tulu annaks! Kui meie seda silmas peame ja selle üle selgusele jõuame, kui hädaohtlik see meie rahwa tulewikule on, siis peaksime õigusega oletada tohtima, et Wabariigi Walitsus, kes ju rahwa eluliste huwide eest walwel peaks olema ja kelle pilk kaugeemale peab ulatama, siis — kordan ma — peaksime eeldada wõima, et meie walitsus kõigepealt niisuguse orgaani oleks pidanud looma, kes seda rasket wõitlust alkoholi wastu riiklikkude wahenditega, riiklikkude abinõudega oleks toetama pidanud ja toetada tahtnud. Kui meie eneste naaberrahwaste juurde waatame, siis leiame, et mitmes riigis niisugused orgaanid olemas on. Niisugune orgaan on näiteks Soome sotsiaalministeeriumi juures, kelle ülesandeks on just selle peale waadata, kuidas riiklikust seisukohast wõitlust alkoholi wastu wõimalikult heade tagajärgedega pidada. Meie näeme küll,

et teistes Skandinaawia maades, wõib olla, nii kaugele weel ei ole jõutud, kui Soomes, aga siiski on ka seal sarnased ametkonnad tegewuses, kes alkoholi wastu wõitlewad. Praegusel silmapilgul on Skandinaawia riikides äge alkoholi wastu wõitlemine käimas. Wõitlus on sihitud piirituse salasisseweo wastu. Teistes Skandinaawia riikides, nagu Rootsis ja Norras, ei ole weel niisugune keeluseadus maksew, nagu see Soomes on, aga ometi walwatakse ka seal selle järele, et rahwas piiritust wõi wiina nii lihtsalt kätte saada ei wõiks, et seda nii õelda igal uulitsanurgal saada oleks. Sarnasele hõlpsale kättesaamiswiisile püütakse seadustega takistusi teha. Nendes maades tehtud karskustöö on vähemalt niisama raske olnud, nagu see meie juures on. Seda tööd on juba aastakümneid tehtud ja see on wäga palju waewa nõudnud; seda wõib tõega tähtsaks, wäga suureks, kaugeleulatawaks kultuuriliseks tööks nimetada. Maailmasõja ajal halwenesid aga rahwa kombed ka wiina tarwitamises. Mitmesuguste iseäralikkude olude tõttu oleme niisugusesse ajajärku jõudnud, kus need riigid nüüd oma karskuse, see on alkoholi wastu wõitlemist peawad pidama rahwuswahelise piirituse salakaubitsemise tagasitõrjumiseks. Minu austatud härrad, kui m'na teile siin sellest kõnelen, ja teie tähelepanu selle peale juhin, et ka wäike Eesti oma kartulikaswatusega, oma piirituse salakaubitsemisega nende riikide hulka kuulub, kes rahwuswahelise piirituse salaweo liidu moodustawad, siis teen ma seda, eeldades, et ka teie selle wastu olete ja selle ärakaotamist nõuate. Meie wäikene riik, alles 6 aastat wana, ja juba nende nimekirjas, kes selleks kokku astunud on, et karskusetel sammuwaid maid oma piiritusega üle ujutada. Ma soowitan teile lugeda Soome „Sotsiaal Ajakirjas“ artiklit, mis prof. Woionmaa seal selles asjas kirjutab, kus tema küll teatawa tagasihoidlikkusega ka Eestit teiste hulgas nimetab, kes sellest huwitatud on, et oma piiritust wõimalikult palju wälja saata, wälja saata — salakaubana! Woionmaa lisab juurde, et Eesti nüüd juba oma witsadega peksta saab, wõi vähemalt ise selle salakauba all kannatab, nimelt Saksamaa poolt: ühtaegu oma kartuliwalget wälja wedades walgub Saksamaa odawamat piiritust tuhandeid salateid mööda meie maale

sisse, mis meie oma piirituse kõrwal rahwast kihwtitada aitab. Ma tutwustan teid ühe wäikese juhtumisega anekdoodina, mis ma juba kahe aasta eest Helsingis kuulsin. Seal kõneldi, et „tutwus“ — Eesti piiritusega isegi juba lastetubadesse oli jõudnud, kus 3—4 aastased lapsed oma nukkudega mängides ja neid söötes küsinud, kas sa „Wirun pirttu“ ka tahad? Eesti piiritus peab seal siis nii üldiselt kõne all olema!

Aktiisiwalitsuse tegewuse peale waadates peame kahjuks tunnistama, et see ka piirituse maalt wäljajuhtimise juures tegew on, kuigi meie nüüd õnnelikult niikaugele oleme jõudnud, et me enam nii lausa oma ajalehtedest ei loe, nagu see paari aasta eest oli, et meie piiritus ametliku pitseri all üle piiri wälja rändab, mille sündmatuse üle meie kõik ühel arwamisel olime. Ometi ei ole aga kõik sellesarnane weel kadunud. See oli umbes aasta eest, kui teine piirituse jant tuttawaks sai. Rahaministri teadmisel ja nõusolekul oli ülenormi põletatud piiritust nõndanimetatud piiripunkti härradele odawama hinnaga müüdud, muidugi selleks, et piiritust nendest piiripunktidest üle piiri juhtida. Aga meie teame ka, et see piiritus, mis üle piiri pidi woolama, mitte ainult üle piiri ei woolanud, waid et ta ka meie oma poole tagasi woolas. Kaebati lausa selle üle, et Wõrumaal sel ajal riigi piiritust palju vähem „läinud“. See wõib kindlaks tunnistuseks olla, et seda piiripunkti piiritust ka kallile kodumaale tagasi toodi. Müüjale oli ju ainult saadaw kasu tähtis. Kas ta seda siitpoolt, wõi sealtpoolt piiri sai, see oli temal ükskõik! Ei ole ju ka see kellegi saladus, mis sel ajal kõneldi, et teatud erakond olewat selle ülenormi põletatud piirituse pealt saadud kasumiljonitest üle 10 miljoni partei walimise kihutuskulude katmiseks saanud... (Wahelhüüded: Missugune partei?) ...Noh, see on kõigil teada, ma ei tarwitse seda mitte awalikult nimetada. (E. Weberman, rhwsw.: Aga wõib olla, et see partei oli Eesti sotsiaaldemokraatlik partei!) Noh, kui Teie tõepoolest nii ilmsüütu olete, siis olge heaks ja mõtelge nii! Neid summasid tarwitati arwatawasti juba ka usuõpetuse rahwahääletamise ajal ja siit wõime näha, kuidas ots-tarb jällegi abinõu pühendab. Salakauba kasumiljonid olid ka usuõpetusele „puh-

tad“ küllalt! Ka pärast, Riigikogu walmistel, oli selle tõttu, et need miljonid käepärad olid, kerge seda kihutustöö trummipöörinat, mis teiste parteide omast kaugelt üle käis, nii tugewasti toetada, kuna teistel parteidel niisuguseid miljonid käsutada ei olnud. (A. A n d e r k o p p, tõer.: K u u l a k e, k u u l a k e!)

Juba paar aastat liiguvad jutud järgmise juhtumise üle. Kahjuks näen mina, et riigikontrolli tool tühi on, nii et meie riigikontrolööri arwamist selles asjas kuulda ei saa, mis tähtis wõiks olla. Ma kahtlen siiski, kas riigikontroll selle asja üle awalikult aru andma hakkaks.

Igatahes oli asi nii olnud, et riigikontroll on üht poolriiklikku piirituse wäljaoäri, see on õigemini niisugust äri, kelle tõeliseks nimetuseks wõiks olla salakaubitsemise äri, rewideerides leidnud, et ärikasused on antud 16 wõi 17 miljonit ühele x-le ja 13 miljonit teisele x-le. (E. Weberman, rhws.: Kas seal raamatutes oli x wõi mingi muu täht?) Seal oli mingi teine täht, kuid jäägu see praegu siin x-iks. Igatahes olid need tähed niisugused, mis oletada lasksid, et väga kõrgetest ringkondadest niisuguste äride osanikud ollakse ja arwatawasti wist väga suurte summadega, sest kui kahele x-le antakse ühele 17 ja teisele 13 miljonit, siis pidid ärikasused igatahes õige suured olema. Mul on tõesti kahju, et riigikontroll seda awalikult mitte kinnitada ei wõi, waid peab seda arwatawasti kontrolli saladuseks pidama. (E. Weberman, rhws.: Mis selle rahaga tehti?) Mis rahaga üldse tehtakse? Kui on raha näiteks härra Weberman'i wõi Martna taskus, ega teised siis sellega enam tegemist ei saa teha, ega teada, mis rahaomanik rahaga teeb. Wõib olla, et tema annab selle raha oma partei huwide heaks, aga wõib olla ka, et ta teeb midagi muud. Mitte see ei ole enam tähtis, mis selle rahaga tehtakse, waid tähtis on see, kuidas seda saadakse. Ülenormi põletatud piirituse müügile saatmine on väga keeruline küsimus nendele, kes nende saladuste sisse tungida ei oska, kes sellest asjast mitte nii palju kuulnud ei ole, nagu näiteks eelarwe-komisjoni liige härra Linnamägi, kes Naissaare piirituse wäljasaatmise punktist ja paljust muust sarnasest väga õudseid asju kõneles.

Minu austatud härrad! Teie teate, et meil on kaks kategooriat piiritust. Ühe osa ostab walitsus riigile sisemaal müümiseks. Walitsus laseb selle osa puhastada ja saadab ta müügikohtadesse. Aga walitsus ei wõi mitte kõike piiritust ära osta, sest seda aetakse rohkem, kui rahwas ära juua suudab. Teine osa jääb üle ja seda wõiwad põletajad, piirituswabrikute ühisused wõi mis nende nimed on, need wõiwad sellele wälismaal turgusid otsida. Aga turgude leidmine ei ole muidugi kerge. Tawalise kaubaturu leidmine on piirituse juures wõistluse tõttu weel raskem, kui teiste kaupade juures. Tawalisel teel piiritust wäljasturule saates, ei oleks selle hind mitte nõnda suurt kasu andew, kuna aga piiritust salakaubana müües saadud kasud väga suured ja sellepärast väga meelitawad olla wõiwad.

Nõnda siis olla meil Naissaare juures niisugune piirituse sadam. Tallinna sadamast wiiakse piiritus sinna, olgu küll, et see siit kuskile wäljamaale „klaaritud“ on. Aga see kauge koht — wäljamaa — on eestkätt Naissaar. Laew pöörab Naissaare alla ja annab seal oma koorma maha. Paadid wõi laewakesed on ootamas, kes „kauba“ seal wastu wõtawad. Ja kui paatidel, laewakestel koorem peal, siis ruttawad nad nagu tuhkrud, nagu marderid igasse ilmakaarde laiali purjetama wõi aurutama, kas omamaa randa, wõi kuskile kaugemale, kus nad „õnne“ loodawad. Kui paadid Naissaare sadamast ära sõidawad, siis antawat meie oma maandumise punktidele walwuri poolt telefoni wõi telegraafi teel teada, et läks nii ja niisugune paat koormaga wälja, wõib olla, et teie randa.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **K. Wirma.**)

Wedajad teawad juba, missugust teed hoida ja otsida, kus walwe nõrgem, kus maalepääs julgem on... Wäljamaale, Soome wõi Rootsi ei anta nende laewade ja paatide wäljasõidust mingisugust signaali, waid jäetakse sealsete piiriwalwuri eneste asjaks, kas salakaubitsejaid tabatakse wõi mitte.

Kui see asi eelarwe-komisjonis kõne all oli, siis tahtsime teada, kuidas see õieti sünnib, kas Naissaarel mingisugust ametlikku walwet on wõi mitte. Selgus, et seal üks piiriwalwur ametis on, kuid see ei elawat mitte Naissaarel, maal,

waid laewas... Selgus, et walwur on, aga tema ülesanne ei ole salakaubitsejate väljasõitu takistada... selgus, et kõik see asi riigivalitsuse ja ametiwõimude silmade all ja nende teades sünnib. Sellepärast pean ma oletama, et ka meie aktsiisivalitsus selles asjas mitte teadmata ei ole ja et ta salakaubitsemises koguni ehk huwitatud on, see on, aktsiisivalitsus teab, et Naissaarelt piiritust salakaubana küll omamaa randa, küll Rootsi, Soome, Daani, Norramaale jne. katsutakse wiia ja ka tõepoolest wiiakse. Selle wastu ei wõidelda, waid seda salilitakse.

Mis sellesse puutub, kui palju meie piiritust salakaubana teistesse maadesse sisse pääseb, siis leiame meie näiteks Soome ajalehtedest kinniwõtmise sõnumite all väga palju teateid. Kui oletame, et ühe kinniwõetu kohta on üheksa läbi lastud, siis peame oletama, et Eesti oma piiritust õige suurel määral Soomemaale on saatnud. (J. Luur, krst.: Saksa piiritust on seal rohkem, kui Eesti.) Noh, kristlane, härra Luur, kas Teie tõesti sellega meie piirituswedu kaista wõi wabandada tahate, et seda Saksamaalt ka Soomemaale weetakse? (J. Luur, krst.: Ma ei wabanda.) Kuidas ma pean seda teisiti mõistma? Kuna piiritust meilt salakaubana sinna weetakse, tähendab, et sellega Soome ja Skandinaawia riikide karskustöö ja alkoholi wastu wõitlemine maha tallatakse. Sellejuures peame meie nüüd kahetsedes kuulma, et isegi asunikud sellest asjast huwitatud on. Eile kuulsime, kuidas asunikude esitaja, härra Köster, mitmesuguseid andmeid ja asjaolusid esile tõi, mis wastu waidlemata seda näitasid, et need, kes tema seljataga ja ka ta ise, meie wiinaköökidest ja piiritusepõletamisest hurwitatud on.

Kuidas meil seda asja aetakse, on ju ka kaugemal väga hästi teada. Mitte ainult professor Woionmaa ei kirjuta sellest Soomes, waid seda teatakse ka teistes maades ja sellepärast oleme halwas kuulsuses isegi nende juures, kes seda „Wiron pirttu“ ise heameelega joowad. Ma olen näiteks Soomes tähele pannud, et eriti Rootsi jõukamad ringkonnad, kes palju rohkem seda märjukest armastawad, kui soomlased, Soome kabareedes väga hea meelega neid pilkelaulusid kuulawad, mis „Wiru walge“ kohta laul-

dakse, kuidas nad selle üle naerawad ja käsi plaksutawad, selle peale waatamata, et neil endal sageli sala pudelikeseid taskus on „Wiru piiritusega.“ Sellest näeme, et isegi need, kes selle „kauba“ tarwitajad on, meie peale selles asjas wabandawa wõi andeksandwa pilguga ei waata. Ja kui meie tahame meie naabrite juures selle peale rõhku panna, et meie peale seal lugupidamisega waadataks, siis ei ole meil mingisugust õigust seda nõuda, et meie nende juures lugupidamise seisaksime, kuna seal väga hästi teatakse, et meie salakaubitsemine piiritusega nende nii raske kultuurtöö ära halwata ähwardab. Suwel aasta eest, see on 1922 a. kõneldi sellest, et Eesti ja Soome wahel leping sobitada taheti, mis piirituse salaweo Soome oleks teatawa walwe alla pannud wõi seda raskendanud. Kuid sellest ei tulnud midagi wälja. Peale selle katse wõi konwerentsi kirjutati awalikult Soome lehtedes, et Eesti kõrgemad ametnikud ise on piirituse salaweo juures huwitatud ja sellepärast on arusaadaw, et sellel konwerentsil wõi nõupidamisel ei wõinudki tagajärgi olla. Kui pärast seda minewa aasta augustikuuks, kui ma ei eksi, sellekohane kongress Kristiaanias ära peeti, siis ei kutsutud Eestit enam osa wõtma, waid see kongress peeti ära Saksa, Daani, Norra, Rootsi ja Soome walitsuste wahel. Seal pidasid kongressist osawõtjad nõu, kuidas oleks võimalik ühiselt piirituse salaweo wastu wõidelda, ja otsustasid teha mõnesuguseid raskendusi. Wõeti wastu määrus, et piiritust wõib wälja saata maalt ainult laewades, mis on suuremad kui 120 registertoni, oletades, et need laewad mitte igale poole randa sisse ei pääse, waid peawad just sadamatesse minema. Teine raskendus oli see, et piirituse wõi alkoholi wäljasaatmise juures pidi wäljawälja tunnistuse selle üle muretsema, et ta tõesti piirituse sinna on wiinud, kuhu ta seda wiia on lubanud. Professor Woionmaa kirjutab, et need riigid, kes sellest konwerentsist osa wõtsid, ei ole kõik weel neid määrusi maksuma pannud, kuid loodetawasti pannakse nad warsti maksuma. Daanis ja teistes Skandinaawia riikides olid sarnased määrused juba warem makswad, kuid mitte nii kauge ulatusega, näiteks nõutakse Daanis, et 100 registertoni suured laewad wõiwad alkoholilisi jookisid kaubana kaugemale wiia.

Kui meie selle peale kokkuwõttes tagasi waatame, siis peame ütleva, et meie rahaministeeriumi eelarwet arutades ka seekord peaksime silmas pidama, et meie walitsus sel teel kaugemale minna ei tohiks, waid tema peaks katsuma alkoholi wastu wõitlema hakata ja mitte kauem alkoholi omale tähtsamaks sissetulekuallikaks tegema — meeles pidades neid pahesid, neid halbtusi, mis ma juba alguses nimetasin, nimelt meie rahwa wäikest juurdekaswu, ja teisi ühiskondlikka pahesid, nagu me neid alkoholipahede all tunneme! Meie walitsus peaks minu arwates ka niisuguse ameti looma ja ei tohiks selles suunas mitte ainult karskusliidu peale loota, olgugi, et karskusliit teha püüab, mis ta wõib. Walitsusel on rohkem abinõusid käes, walitsuse käes on seadusandlik wõim ja selle täitmise walweaparaat. Walitsus peaks neid wahendid selleks tarwitama hakkama, et alkoholiuputus mitte nõnda suureks ei saaks, ja et meie rahwa tulewik selle wastu rohkem kindlustust ja kaitset leiaks.

Juhataja K. Wirma: Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.20 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 7.35 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**.

5. Tulewal nädalal ärapeetawate koosolekute kindlaksmääramine. **Juhataja K. Wirma:** Riigikogu läheb päewakorras edasi.

Sekretäär T. Kalbus: Riigikogu juhatus arwab, et oleks otstarbekohane tulewa nädala Riigikogu koosolekud kindlaks määrata, et komisjonid wõiksid omi töid selletõttu wastawalt Riigikogu koosolekutele korraldada. Riigikogu juhatus arwates tuleks määrata Riigikogu koosolekud esmaspäewal, teisipäewal, kesknädalal, neljapäewal ja reedel kell 5 pärast lõunat, ja kõigi koosolekute päewakorda wõtta riigi 1924 a. eelarwe — II lugemisel. Peale selle tuleks esmaspäewase koosoleku päewakorda 1. punktiks wõtta wabadussõjast osawõtnud kaitsewäelaste tagawarawäkke arwamise seadus — II lugemisel, sellepärast, et selles seaduses on ette nähtud teatud tähtjad ja nendest

tähtaegadest on tingitud selle seaduse rutuline wastuwõtmine. Teiseks päewakorra-punktiks tuleks siis riigi 1924 a. eelarwe. Neljapäewane koosolek, mis hommikupoole peaks olema, jääks lahtiseks, sellepärast, et Riigikogu juhatus, arwesse wõttes neid materjaale, määraks juba ise koosoleku.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud.

Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Juhkam'il.

6. Riigi 1924 a. M. Juhkam (töer.): eelarwe arutamise jätkamine. Minu tõendusele, et Tallinna uus tolliwalitsuse hoone läbi jookseb,

waidles wastu härra Martna ja ütles, et see õige ei oila. Jutt wõida olla ainult sellest, et kõrges hoones kogub aur katuse alla ja langeb siis maha weena. Pean tähendama, et siin härra Martna tahes wõi tahtmata eksis. Minu seisukohta kinnitawad järgmised dokumendid: 1) tolli peawalitsuse kiri 26. now. läinud aastast, kus räägitakse 7 kohas katuste läbijooksmisest ja 2) rahaasjanduse alamkommissjoni protokoll 15. detsembrist 23 a., mis lõpeb sõnadega: „... selgub, et tolli peawalitsus on asja lohakalt ajanud, katused jooksewad läbi ja rikuwad seinu. Komisjon awaldab soowi, et katuste parandamisele otsekohe asutaks.“ Mis puutub eriti uude tollihoonesse, siis on seal seisukord wäga halb. Mingisugusest „wee maha-langemisest“ ei saa juttugi olla. See maja on ehitatud, niipalju, kui mina kuulnud olen — akadeemik Polestshuk'i plaani järele ja plaan on nähtawasti halb. Nimelt ei ulata siin katuseserwad üle müüride, nagu harilikult, waid müürid tõusewad massiivselt umbes 7 jalga katuseserwadest kõrgemale. Wäikeste torude kaudu ei mahu wihma- ja lumewesi ära jooksema ja walgub läbi katuse. Ma olen selles hoones käinud. Praegu jookseb seal lume sulamise tõttu katus niwõrd läbi, et wesi läbi leotanud on seinad ja põranda parketi. Põranda hoidmiseks on maha pandud terve rida weeriistu. (O. Gustawson, is.: Seal wõiks pesumaja olla!) Siin on juba praegu nii mõnigi sadatuhat riigil kaduma läinud. Ja kui see edasi kestab, siis langeb krohw maha ja rikutakse kindlasti parkett. Nii

et minu seisukoht peaks siin õige olema. Härra Martna eksis aga mitte ainult selles. Mina ei saa aga faktilise märkuse piirides teisiti asjade juures peatada, sest see wiiks juba waidlusesse.

Juhataja **K. Wirma**: Faktiliseks märkuseks on sõna Riigikogu liikmel Martna'l.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Ma ei taha selle wastu mitte waidlema hakata, et uue tollimaja katus kohati wõib läbi jooksta, aga ma loodan, et ka härra Juhkam seda wankumata tõeks pidada ei saa, et niiskuse õhu seest külma klaasi, külma lae küljes weeks ei muutu, see on ometi wastuwaidlemata kindel.

Aga ma wõtsin sõna selgituseks, et teatawatest piirituse kasu-summadest kihutustööks ka rahwahäaletamise ajal usuõpetuse heaks summasid olewat antud, millest kristlik rahwaerakond nõnda aru saanud on, nagu oleksin mina siin kristlikku rahwaerakonda mõelnud. Seda erakonda ma ei mõelnud.

J. Tõnisson (rh.w.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina tahtsin sõna wõtta just alkoholimüügi korraldamise asjus, aga Riigikogu liige Martna on selles küsimuses juba küllalt ülewaatlikult ja täielikult kõnelenud, nii, et mina keeldun seda ainet weel kord puudutamast. Ainult mõne sõnaga tahaksin tähendada selle seletuse puhul, mis Riigikogu liige, härra Köster siin ette tõi, eelarwe-komisjoni poolt wastuwõetud soowiawalduse asjus, et ülenormi piirituse ajamine piirituswabrikutele aja wiitmata ära keelataks. Riigikogu liige, härra Köster rõhutas, et see soowiawaldus õietj ettewaatomatalt on sellel kujul wastu wõetud, sest et tänawu aastaks ei saa mitte ülenormi-piirituse ajamist enam seisma panna. Sel puhul, kui soowiawaldus eelarwe-komisjonis arutamisel oli, rõhutati juba, et walitsusel wõimalus on ülenormi-piiritust oma arwe wõtta. Lõpulikult sellest ei kõneldud, aga see oleks wäga hästi wõimalik, et ülenormi-piiritust sel määral, nagu seda on aetud, piirituse ajajad ehk walmistajad müügile toimetamast ei jätkaks, waid kui riik piirituse wabrikutelt ära ostaks ja siis tema laseks müügile toimetada ja niisugusel teel, et wäärnähtusi, mida meie nüüdse korralduse juures näeme, kõrwaldatakse. Sellejuures on

teada, et piirituse walmistajatele walitsus maksab normi-piiritusest 7 marka 75 penni kraadi pealt. Muidu on ülenormi-piirituse eest ikka vähem makstud, ja arwatakse, et kui piirituse walmistajad saaksid ülenormi-piirituse eest 6 marka kraadi pealt, siis nemad wõiksid rahul olla. Et aga praegu mitte kindel ei ole, kas sellest summast jätkuks, siis wõiks oletada, et piirituse walmistajad rahul oleksid, kui nemad ülenormi-piirituse kraadi pealt 7 marka saaksid. (W a h e l h ü ü d e d). See on sellel samal alusel, nagu nüüd riigile piiritust ostetakse. Sellepärast wõiks asja nii korraldada, et eelarwesse wõetakse selle piirituse kwantum pealt, mis tänawu aasta kuuldawasti on walmistatud, summa sisse, kulude hulka, aga wastaw summa jälle ka tulude hulka, mille juures siis wõidakse müügi juures rohkem saada, kui nüüd piirituse walmistajatele maksetakse. Kuuldawasti on kogusummas piiritust walmistatud 15 miljonit kraadi. Kui meie iga kraadi pealt 7 marka arwaksime, siis tähendaks see, et riik peaks piirituse eest maksma kõigerohkem 105 miljonit marka, aga müügi juures saaks tema kahtlemata sedawõrd rohkem, et aktsiisiwahe, mis wabamüügil piirituse eest saadakse, ka ära tasutaks. Siis oleks wäga hästi wõimalik, et kõiki pooli rahuldada saab: piirituse walmistajad saawad oma osa selle eest, mis nad riigile müüwad, aga need, kes senniste korralduste puuduste üle kaebawad, wõiksid ka rahul olla. Riik omalt poolt ei riskeeriks millegagi, sest et seesugust piiritushulka kahtlemata saaks müügile toimetada. Ja isegi sel korral, kui piiritust tänawu peaks üle jääma järgmise hooaja arwele, ei oleks riigi riisiko mitte suur. (O. Köster, as.: Ühisuse riisiko jääb ikka.) Kuidas? (O. Köster, as.: Nii palju enam ajada ei saa, ei lasta nii palju wabrikuid käima.) See on tulewal hooajal, aga seda peab ometi, nagu härra Martna siin selgeks tegi, ka asunikkude rühm tunnistama, et riik ometi ei tohiks selleks kaasa aidata, et meil wõimalikult rohkesti piiritust aetaks, ilma, et katsutaks teiste produktsioonide alale üle minna. Kui meil on tärkliswabrikud edukalt tegutsema hakanud, kui meil on kartulikuiwatusega algust tehtud, ja see aine väljaweo turgu leiab, siis peab ometi ütleva, et see meie rahwamajanduse tulewiku aluseks wõi nurga-

kiwiks olla ei wõi, et meie wõimalikult palju piiritust ajame. Minu arust peaks see reform, mida Riigikogu liige Martna siin eeldas rahwa tulewiku ja terwise seisukohast, wõimalikult pea peale hakama. Ei tule mitte ainult sellega leppida, et meie ilusaid sõnu teeme, waid meie peame teole üle minema.

Teistest asjadest oleks mul olnud mõte kõnelda sellest, et meie walitsus riigiasutuste koosseisude määramisel peaks omalt poolt kaasa mõjuma selleks, et meie walitsemisaparaati lihtsustada ja ametnikude hulka vähendada. Teiselt poolt peab arwesse wõtma seda, et see ainult hädaabinõu on, wäljaspoolt pealt waadates koosseisusid vähendada. Eelarwekommissjoni liigetena asutuste tööd tundma õppides, on ikkagi raske hinnata seda, mis meil koosseisude poolest hädapärast tarwilik on, wõi mitte ei ole. Teiselt poolt ei aita see ka, kui meie hoo-kaupa koosseisusid vähendaksime, mis teatawal määral walitsusasutuste tegevust paraliseeriks, see annaks ennast halwasti tunda ja ei aitaks mitte kokkuhoidmiseie kaasa. Kõigeparem on, kui teatawa ettewalmistusega koosseisude kallale asutakse, misjuures Riigikogu peab täie tõsidusega walitsuselt nõudma, et Riigikogule edaspidi wõimalikult pea esitataks kõik seadused, millega saaks riigi walitsusaparaati lihtsustada ja tarwilikult wälja kujundada, nii et ta wähem tööjõude nõuaks ja siiski edukalt wõiks töötada. Kui meie eelarwe juures selles sihis tegutseme ja mitte ei liialda ega walitsusasutuste kiuste koosseise ei wähenda, waid oma seisukoha awaldamiseks kärbime seda, mis näib täitsa ülearune olewat, siis on wist ikkagi õige, et meie kõigeparemini edasi saame, kuigi meil sel teel wiimast kokkuhoiu nõuet Riigikogus maksmata panna ei saa. (A. Jõeäär, sd.: Suurendada ei tohi käesolewal aastal.) Siin ei ole mitte ainult suurendamisest juttu olnud, waid siin on näidatud, nagu osalt rkl. Martna seletas, et meil kokkutõmbamistega tegemist on. Isiklikult olen mina täiesti selle mõttega päri, aga kui meie liiga kaugele läheme, siis aitame selleks kaasa, et meie aasta jooksul lisakrediitide nõudmisega peame tulema. Mina ei nõudnud nüüd ka mitte, et meie mitte ei peaks kokku hoidma. Kuid üksikutel kordadel, nagu siin rahaministeeriumi esitaja üksikutest asjadest, iseäranis tollirewidentide asjus

kõneles, tuleb tõesti arwesse wõtta, et meil wast mitte ülearu ei kärbitaks. Kus wähegi wõimalik kärpida, seal tehtagu seda. Usun aga, et meie seda ennem sel teel kätte saame, kui meie walitsust sunnime parandus-ettepanekutega esinema. Kaugemale ei saa meie mitte minna. Kui teie nüüd kokku wõtate selle, mida rahaministeeriumi esitaja, härra Öpik, üksikutest asjadest seletas, siis tundub ometi, et seal mitte kõike nii automaatselt läbi wiia ei saa, nagu meie seda tahaksime. Arwan, et hädatarwilikkusega peab kompromisse tegema selles mõttes, et walitsus tõesti kohustatud on koosseisusid vähendada, walitsusaparaadi lihtsustamise ja wäljakujundamise teel, mille kohta tema wastawad seadused esitab; seejuures jääb muidugi wastutus walitsuse peale, et ühtegi summat, mis lubatakse, mitte uisapäisa wälja ei anta. Arwan, et meie seisukohad härra Martna'ga ei lähe muu poolest lahku, kui et mina teatawatel kordadel, kus näha on, et ei saa vähendamiseiga leppida, walitsuse soovid heaks kiidan, aga mitte selles mõttes, nagu tahetakse järele anda sellele tendentsile, et wõime praeguses seisukorras elada ja tegutseda, kuidas aga ise tahame. Tõepoolest peawad kärpimised, mis siin ette wõetakse, just Riigikogu tahtmist awaldama. Meie ei lase kulusid rohkem teha, kui hädapärast tarwis on. See mõdukas ettewaatust wõiks wahest siiski soowitaw olla neil kordadel, kus walitsuse esitajale selgesti silma paistab, et walitsus mitte muidu edukalt töötada ei saaks. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t poolt.) Igas asjas meie ei pruugi ju järele anda, aga mina mõtlen, et automaatselt ja mehaaniliselt ei saa protsentuaalset vähendamist läbi wiia, waid walitsusaparaat on ikkagi orgaaniline ja seal peab ikkagi kõiki operatsioone nõnda ette wõtma, et mitte liikmeid murda.

A. Tamm, (rhsw.): Wäga austatud rahwasaadikud! Mina luban omale teie tähelpanu mõne asjaolu peale juhtida ja arwesse wõttes, et selles suhtes on juba härra Martna poolt wäga põhjalikult ka minu mõtted wäljendatud, ei ole mul palju materjaali järele jäänud, et teie tähelpanu koormata. Teie teate, et riigi walitsus kawatses tshekisüsteemi pealt üle minna piirituse wabamüügile, nõndanimetatud piirituse monopoolile. See asi ei ole mitte uus. Meie teame, et mitmes

riigis on katsutud wiinamonopooli maksuma panna, ja mitmes riigis on seda ka maksuma pandud ja järeldused on enam-wähem rahuldawad olnud. Nii on tegutsetud Prantsusmaal, Belgias, Saksa- maal, ka Wenemaal oli kauemat aega wiinamonopool. Kui meie nüüd küsime omawalitsuse käest, kas temal on kindel kawa selle monopooli läbiwiimiseks ja missuguseid ideaale ja põhimõtteid tema tahaks maksuma panna, siis mina kardan wäga, et wastus wõlgu jääb. Meil priwaleerib fiskaalne moment, see on, et saaks wõimalikult palju kasu wiina läbimüügist riigi büdshetile. Kui meie ainult seda momenti toetame, siis teenime ära sama nime, mis awaldati Wene duumas, kui öeldi, et Wenemaal walitses joobnud eelarwe, пьяный бюджет, ja terve heatahtlik osa rahwast ja karskuse poole püüdjad toetawad seda nimetust: tōsi jah, meil on joobnud eelarwe. Sarnast eelarwet meie ei tahaks mitte kauemat aega näha ja sellepärast on meil kindel soow ja tōsine tahtmine, et walitsus wälja töötaks kawa, mis ta loodab lõpueesmärgina näha sellest monopoolist. Minul, kui karskusemehel, on rõõm konstateerida, et karskuse mõttes walitseb teatud üksmeel Riigikogus, kus muidu tuleb awalikuks wäga suur waenulikkus rühmade wahel. Juba eelarwe üldkommisjonis wõisime näha, kus päris lahinguid peeti eelarwe arutamisel, et karskuse mõttes seal siiski üksmeel walitses, paremast tiiwast alates kunni pahemani. Teie nägite, meie lugupeetud wanem riigitegelane wõttis sõna karskusküsimuses ja toetas karskuse mõtet. Ja missugune peaks nüüd see põhi- joon olema, mis oleks läbiwiidaw. See põhijoon oleks see, et büdshetist peaks wiinamüügist saadud summa ära kaduma ja wiinaga ei tohiks riik oma tulusid suu- rendada. Aga et seda eestkätt wõimatu teha on, siis arusaadaw, et selleks mitu ja mitu aastat tarwis läheb. Minu arwa- tes mitte vähem kui kümme aastat. Kui meie wõtame riigi eelarwe tulud ja kulud, siis näeme, et wiinast sissetulek on ette nähtud 1.200 miljonit marka ja teiselt poolt jälle kulusid wiina ostmiseks ja teiste wäljaminekute katmiseks umbes 450 miljonit wõi ümmarguselt 500 miljonit marka, nii et peaks olema puhast tulu 700 miljonit. Kui meie otsustame, et kümne aasta pärast tuleks kroonu wiina- müük likwideerida, siis tuleks iga aasta 70 miljoni eest uusi tuluallikaid leida. Kas

tõesti Eesti riik, kui ta tahab tōsiselt oma kaubandust arendada, põllumajandust tōsta ja laewandust kõrgele wiia, ei saaks aastas 70 miljoni eest uusi tulu- allikaid leida ja wiinamüüki sellewōrra wä- hendada? Mina ei karda mitte, et Eesti riik sellega hakkama ei saaks. Nii siis, monopooli põhimõttes kõige tugewam peaks olema see moraalne moment, et saaks joomist häwitada ja ka Ees- tis maksuma panna keeluseadus. Ühe sõnaga — keeluseadus on meie lõpuees- märk, on meie peaülesanne wiinamonopooli maksmapanemisele. Teiseks mo- mendiks oleks hügieeniline, kui riik wō- tab oma kätte wiinamüügi, siis wiiakse hea kaup turule ja mitte kihwtitadud, mürgitatud wiin, nagu seda tehakse li- kõõridega; Alkohol puhastatakse hästi kõigeuemate tehniliste ja keemiliste abi- nõudega ja rahwas saab head kaupa, ning teda mürgitatakse siis juba ainult puhta piiritusega, aga mitte kõrwaliste ainetega. See moment praegusel ajal mi- dagi ei tähenda. Meie peame sellest üle saama. Wiinajoomine peab wiimaks ära kaduma. Nii siis, monopoolis on kolm momenti: hügieeniline, fiskaalne ja mo- raalne moment. Kaks esimest peawad alla wanduma ja jääb järele ainult mo- raalne moment, mida peame tugewasti rõhutama. Ma ütlen, et see üksmeel, mis walitses komisjonis ja mis walitseb ka Riigikogus karskuse suhtes, on meil tōesti asjaolu, mis mulle rõõmu walmistab. Peale selle näeme meie ka wäljaspool Riigikogu rõõmustawat nähtust ja wõime öelda, et luteruse-kirik on asunud seisu- kohale, et ta tunnustab täiskarskust. Kuid meie ei näe mitte, et kirikuesitajad as- tuks julgesti üles karskuseideaalide eest oma perekonnas, pulmades, warrudel, nime- ja sünnipäewadel, et nad igalpool wälja astuksid wiina wastu. (Wahel- hüüe: Kes hakkab niisuguses kohas wastu rääkima, kus tips teha tuleb.) Lugupeetud rahwasaadi- kud! Nali naljaks, aga ma arwan, et meil on siin põhjust tōtt rääkida. Ei ole mitte õigus öelda, et kõik kirikuesitajad jook- sid wõi parajust soowitaksid. Meil on wäga lugupeetud nimes, nagu õpetaja Reiman, kelle mälestuse auks meie tähtsa päewa toime panime ja kes tōesti andus terve südamega ja suure waimustusega sellele ilusale aatele, nii et ta eeskuju leiab järeltegemist. Kindel on, et tulewi- kus meie kirik rohkem seda asja käsitab.

Iseäranis rõõmustaw on mulle see, et noorsugu ei taha maha jääda. Igalpool, Tallinna seminaris ja mujal alg- ja keskkoolides, tekiwad noorte karskusühingud. Ja kui ma nende keskel wiibin, siis tunnen, et olen 20 aastat nooremaks läinud. Tunnen, nagu pandaks mulle wanaduse wastu rõugeid külge, nagu noorendataks, wärskendataks mind. Mind rõõmustab iseäranis see, et sealt tulewad wälja isikud, kes tahawad Eesti rahwa õlgadelt selle raske weskiwi ära wõtta, selle needmise ja wande, mis on ühendatud wiinawõtmisega. Siin ei tohi tuimaks jääda ei Riigikogu, walitsus ega kirik, waid kõik peaksid käed külge panema ja toetama seda igal wiisil: rahaliselt, moraalselt ja eeskujuga. Kui meil juba on sarnased tegurid ühiskonnas olemas, nagu noorte karskusühingud, ei tohi siin mitte jääda ükskõikseks. Kui meie siin wõime ükskõikseks jääda, siis oleks see andeksandmata patt. Rahwas ootab karskusliikumisele toetust Riigikogu ja walitsuse poolt. Ma palun andeks, wõib olla, et kõnega liiga pikale lähen, aeg on juba hiline, aga asi on wäga tähtis, sellepärast palun mind lahkesti ära kuulata. Maal ümber reisisid ja kõnesid pidades olen puutunud sagedasti wäga mitmesuguste kihtidega kokku ja olen kuulnud, kuidas külamehed rääkisid, et „andke keeluseadus wälja, siis on meil kerge wiinast ära öelda, siis ei tohi ju keegi ei pulmapidul ega kuskil mujal wiina juua. Keegi ei saa siis minust paha rääkida, et waata, sina ei joo teistega kaasa. Teised pakuwad, mul on nii piinlik sellest wanast kombest lahkuda, sest tarwitawad ju kõik wiina. Kui aga keeluseadus maksmas on, siis mina enam ei joo ise, ega paku ka teisele, sest see oleks seaduse rikkumine.“ (O. Köster, as.: Oli ju meil keeluseadus, aga ta ei wähenandanud joomist, ega saa seda ka uus keeluseadus teha.) Ärge hakake prohwetiks, ma kardan, et olete waleprohwet. Kui meie igasugust takistust hakkame kohe kartma ja tagasi lööma, siis meie midagi kätte ei saa. Meie näeme, et meie naaberriik Soome ei karda seda. Keeluseadus on läbi wiidud Soomes, Norras, Ameerika-Ühisriikides, Kanaadas, Islandis, Ferrar'i saartel. Teiselt poolt ma ei taha sugugi, et tehtaks sarnane järsk hüpe, mis meid otsekohe keeluseaduse juurde aitaks. Lubage minu härrad, wõib ju esimest sammu katseks wõtta ja

kohalik keeluseadus maksma panna, see tähendab, kui kohalik rahwas maakonnas ei taha enam wiina lasta tarwitada, siis rahwahääletamisega paneb keeluseaduse maksma. Meie näeme sarnast olukorda mitmeil mail: Leedumaal, Poolamaal, Bulgaarias, Shweitsis, Rumeenias, Austrias ja Shotimaal ning Austraalias, kus on kohalik keeluseadus. Nii näeme meie, et teised rahwad teewad julgeid samme, panewad katseid maksma. Ilma katseteta meie mingisuguseid praktilisi resultate kätte ei saa ja sellepärast julgen ma oletada, et minu hää ei ole mitte hüüdja hää kõrbes, waid leiab wastukaja. Mäletan, et härra Laidoner on mitu korda niihästi üldkommisjonis kui ka siin, rõhutanud, et tema wäga hoiaks keeluseaduse poole ja ma usun, et see ei ole mitte ainukene härra seal rühmituses: tema leiab siiski mõned takistused olewat, mis ei wõimalda meile keeluseadust Eestis kohe maksma panna. Mul oleks veel wäga palju rääkida, aga ma luban enesele seda ette kanda, kui meil tuleb arutamisele piirituse ja alkohooliliste jookide müügiseadus, mida walitsus on esitanud, mis wiibib praegu erikommisjonis ja mille üle olen ma aruandja. Siis kõnelen ma uuesti karskusküsimuste üle ja püüan neid üksikasjaliselt läbi arutada. Lõpuks lubatagu mulle peatada selle juures, millest kõneles lugupeetud Riigikogu liige härra Tõnisson. Ma ühinen temaga täiesti, et ülenormi aetud piiritust ei tohi erateel müügile wiia, waid riik peab seda ka oma kätte wõtma. Kui nüüd toonitatakse teiselt poolt, et riik ei suuda sellega hakkama saada, sest et ta piiritusele nii suurt turgu ei leia, mis annaks suure kasu, siis on see õige, aga ega riigil ainult kasumoment ei ole peasi, waid ta peab ka sellega rehkendama, et rahwa moraali tõsta ja lugupidamist riigi wastu tõsta. Kui meie siin ka kaotame mõned miljonid, siis on ometi teiselt poolt wõit, mida meie saame moraalselt, ütlemata suur. Nii siis peaks riik selle ülenormi aetud piirituse, mida arwatakse 15 miljoni kraadi peale, oma kätte wõtma ning wäljaweokaubaks määrama ja temale ise kaubaturgu leidma oma kaubaagentuuri läbi. Ostuhinnaks peab tema määrama, nagu härra Tõnisson juba ütles, 7 marka kraadi pealt. Seda arwesse wõttes teeksin mina järgmise ettepaneku:

„Kulud. Peatükk IV, § 26 üles wõtta kuludeks Mk. 105.000.000 üle normi

aetud piirituse ostmiseks 15.000.000 kraadi à Mk. 7.—, nii et § 26 üldsumma on Mk. 506.824.200.—“

R. Penno (as.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma tahtsin sõna võtta ainult ühe osa rahaministeeriumi eelarve kohta, millest kõige rohkem siin kõneldi. See on hindamisamet.

Mina ühinen täiesti sellega, mida härra Pool siin tähendas hindamiseaduse kohta, see on hindamiseaduse puudulikkus. Ma tahaksin ainult juurde tähendada, et see puudulikkus ei seisa üksi asunikude hindamise juurde mittekutsu-mises, vaid ka protesti korras. Protesti korda ei näe seadus ette, mida riigimaadele asujad asunikud ja riigirentnikud tarwitada võiksid nende kruntide hindamise kohta. Iseäranis täbar on asunikude seisukord, kelle maad eelmisel suwel ära hinnati, kui mõis weel wälja jagamata oli, jagatakse kewadel kohad wälja ja asujad ei tea, kui kõrgelt maa neil hinnatud on.

Seda korda tuleks tingimata parandada, kas wastawa seadusnowelliga wõi walitsuse määrustega, wõimaldades asunikudele ja riigirentnikudele ühesugustel tingimistel maaomanikkudega ka neist hindamistööstest huwitatud olla.

Mis siin üksikute hindamisameti koosseisu osade kohta tähendati, siis on selle kohta sõna võtnud teised, härra Öpik ja härra Martna, ja näidanud, et praegu, kui hindajate staati ei suurendata, siis lihtsa rehkenduse järele see hindamistöe wenib aasta wõi paari wõrra pikemale. Praegune staat ei wõimaldaks hindamist 5 aastaga läbi wiia. Läänud aasta tööstest, nii nagu eelarwe-komisjonis ja alamkomisjonis selgus, on hindajad keskmiselt 70 tiinu ühe hindaja kohta päewas jõudnud ära hinnata. Nüüd on töönormi ennesõjaaegse hindamise ja töowiljakuse alusel tõstetud 100 tiinu peale päewas. Põllumeeste ja asunikude seisukohalt, arwan ma, on see norm — 100 tiinu — mida peale sunnitakse, liig suur. Liig suur just sellepärast, et praeguse hindamise korral wõetakse proowisid palju tihemalt ja palju rohkem, kui seda Liiwimaa hindamise ajal tehti. Selles mõttes oleks isegi soowitaw, et hindajate töönorm ei oleks mitte 100 tiinu, waid vähem, siis saaks töö palju täpsem ja meil oleks usku rohkem selle töö sisse.

Mis isikute koosseisu puutub, siis ma ei taha seda sugugi kaitsta. Tähendan, et

pean seda ebanormaalseks, kus näiteks mõisamaadele, kus protesteerijaid ei ole hindamise korra tagajärgede kohta, et sinna saadetakse hindajaid, kes ise maade hinnast ja hindamise andmetest wäga huwitatud on. See normaalne ei ole, ja selle kohta wõiksin tähendada, et ma täiesti ühinen siin härra Juhkam'i ja teistega, kes isikliku koosseisu kohta on tähendusi teinud. Aga ma pean siin rõhutama ka, et ega meie sellega ikka asja ei paranda, kui lihtsalt isiku wastuwõtmatuse, — kas rahwuse, wõi wäheste kogemuste pärast, ametikoha ära kaotame. Kui leitakse, et hindamiseadus on puudulik, et andmed mitte küllaldased ei tule, siis ma küll niipalju julgen uskuda, et need siiski palju paremad tulewad, kui seda olid endised krediitkassa ja rüütelkonna hindamise andmed. Sellepärast, nagu ma eelarwe-komisjonis juba tähendasin, et seadus näeb protesti korra ette. Kui see kord kõigi asjasthuwitatute kohta laiendatakse, siis on kindel, et hindamine palju täpsem ja parem tuleb.

Eriti tahaksin ma wastu waielda neile, kes kõnelesid hindamise kontrolööride ära kaotamise poolt. (A. Jõe äär, sd.: Ainult selle arwuni wähendada.) Kui hindamise kontrolöörid ei ole senni õieti tegutsenud, siis tuleb neile õige tee kätte näidata. Hindamise kontrolööri töö peab sündima ühes wallakomisjoni esitajaga, aga mitte pärast komisjoni. Üksikutel juhtumistel on kontrolöörid pärast komisjoni otsuse ümber teinud. Kui komisjon leidis, et näiteks on IV klassi maa, siis teeb kontrolöör pärast III klassiks. See kord õige ei ole. Ta on täiesti seaduswastane. Hindamise kontrolöörid on siiski tarwilikud hindamise ühtlustamiseks. Kui need ära kaotada, siis wõib juhtuda, et hindaja ühes kohas odawamalt, teises kõrgemalt tegelikust wäärtusest hindaks. Selle all wõib hindamise ühtlus kannatada. Minu arwamise järele kontrolöör ja järelwalwe on tingimata tarwilikud. Kui järelwalwe on kahekordne, siis töö saab täpsem. Selles mõttes arwan mina, et põllumehed ja meie asunikud asume ühel seisukohal, et ei saa kuidagi neid maahindajate kontrolööride kohti ära kaotada, ega ka wähenemisest juttu olla.

Meil on praegu maakomisjoni antud põlise maatarwitamise seaduseelnõu. Selles seaduseelnõus nähakse ette, et

maa peab hinnatama, mida põllumehed ja asunikud alati soowivad. Nemad on rõhutanud ka seda, et sennine hindamine on ebamäärane, maksud, mis selle ebaõige hindamise järele tulewad, on ka ebaõiged ja selle tõttu peaks õiglane maksujaotus uue hindamise alusel läbi wiidama. Kui nüüd hindamisameti personaali tehnilist koosseisu vähendada tahetakse, siis ei parandata sellega mitte midagi. (M. Juhkam, tõer.: Ei taheta vähendada, waid ei lasta suurendada.) Waadake, see on nüüd kindel, et see koosseisu vähendus on. Kui eelmise aasta koosseisu wõtta ja sellega arwestada, siis tuleb tingimata inimesi, tööjõudu ja neid andmeid, mis hindamise kohta olemas, arwesse wõttes, kindlasti kahelda, kas suudetakse tööd läbi wiia wiie aastaga, wõi wenib see pikemale. Ma kahtlen isegi, kas koosseisus ettenähtud personaali juures koguni wiie aasta jooksul suudetakse maa-ala ära hinnata, mis hindamiseks ette nähtud. Mis puutub aga maamõõtjatesse, siis olen ma omal arwamisel olnud ja mind ei ole komisjonis suutnud kõigutada, nimelt mõtte juures, et seal wast ülearust tööd palju tehakse. Ülearune töö, ma tuletaksin meelde, näiteks on triangulatsiooni punktide wõrgu kindlaksmääramine. See on täiesti ülearune töö hindamisameti juures. (J. Tõnisson, rhw.: Aga see peab ära tehtama.) Jah, see on väga tarwilik ja mina jään rahule sellega, kui tähendati, et triangulatsiooni ühtlasi tarwitatakse sõjawäe topograafia osakonnas, kus kaartide walmistamine. Hindamise juures ei ole kaarte tarwis, ja plaanide juures ei tarwitata triangulatsiooni mitte. Sõjaminister eelarwe-komisjonis tähendas minu küsimise peale, et neil ei ole mingisugust kokkulepet hindamisametiga. Nemad ei saa hindamisametilt mingisuguseid andmeid. Lugupeetud kindral Laidoner tähendas eelarwe-komisjonis, et triangulatsioon läheb liig kalliks ja triangulatsiooni meil waja ei ole. Kuna Wene ajast ta olemas. Mina isiklikult arwan, et seal siiski ka selle tõttu koosseis suurem on. Mis nüüd hindamisametisse puutub... (M. Juhkam, tõer.: Metsade hindamisega on lugu niisamuti.) Mina ei ole mitte metsahindamisest rääkinud, waid ma kaitsesin maahindajaid. (M. Juhkam, tõer.: Millest see jutt siis lõpuks oli?)

J. Piiskar, (is.): Ma wõtsin sõna selleks, et teha mõned märkused ainult hindamisameti kohta. Ma pean juba alguses kohe tähendama — ja loodan, et eriti põllumehed sellest tarwilikult aru saawad —, et ma ei mõtlegi kõnelda hindamisameti, kui sarnase wastu üldse, sest ma pean maade hindamist hädatarwilikuks, kuid ei saa leppida sellega, kuidas seda tööd siinamaani on tehtud ja kuidas ka neid asju, — kui rahaministeeriumi arwates kõik korras on — ka edaspidi wist aetakse. Nende andmete põhjal, mis mul wõimalik oli saada selle asutuse ja tema tegewuse kohta, pean ma jääma seisukohale, mis ma juba wahelhüüdes ära märkisin, et see on amet, kuhu on kogunema hakanud isikuid, kes ei wasta oma ülesannetele. (M. Juhkam, tõer.: Kes isegi oma nime wäikse tähega kirjutawad.) Ma ei tea, kas nad oma nime kirjutawad wäikse tähega wõi mitte, seä ei ole ka lõppude-lõpuks tähtis, aga mul on andmeid, et seal on wõhikuid, kes ei ole asjatundjad. Ma ei seo aga asjatundmist nimekirjutamise oskusega.

Lugupeetud Riigikogu liige härra Martna püüdis minule ette heita, et mina asuda rahwuslikul seisukohal. Mina olen kaugel sellest, et siduda seda asja rahwusega. Ma ei saa aga rahul olla sellega, kui sinna just rahwuslikkudest momentidest wälja minnes on hakatud koguma inimesi, kes kaugeltki oma ülesannetele ei wasta. Sellepärast ongi minu arwates need koosseisud nii suurteks paisunud. Seal ei ole inimesi hinnatud mitte nende wõimete kohaselt, waid on hoopis teistest motiividest wälja minnes talitatud, pooldades nimelt teatud rahwusi, mille tagajärjel on seal kujunenud äärmiselt suured kantseleikoosseisud. Ma juhtisin juba eelarwe-komisjoni tähelpanu selle peale, et umbes 75 produktiivse tööjõu juures, kellel ülesandeks on maadehindamine ja saadud andmetele lõpuliku kuju andmine, on seal üle 30 kantseleiametniku peasjalikult keskkohas, üksikud aga ka kohtadel. See tuletab meelde sadamatehaseid, kus iga kahe töölise kohta tuleb 1 kantseleiametnik, nagu eelarwe-komisjonis selgus. Niisugune wahekord ei ole ometi loomulik. Hindamisametis on töölisteks hindajad, kes kohapeal tööd teewad ja pärast oma hindamistööst aru annawad. Kantseleiametnikud on aga hoopis kõrwalise tähtsusega ja ei aita seda

tööd kiiremalt edasi wiia. Kui seal on näiteks, eriline palgamaksja ametnik, siis ei saa teie ometi öelda, et selle tõttu hindamistööd kiiremini läbi wiiakse. Seal on aga sarnaseid ülearuseid ametnikka palju rohkem. Katsuge aga nüüd seda ka põllumeestele selgeks teha. Ma kõnelesin kuluhaarides ühe põllumehega. Kui mina temale tõendasin, et meie ei ole maadehindamise vastu, waid selle wiisi vastu, kuidas seda tehakse, siis ütles ta, et meie inimestel ei ole üldse materjaale selle kohta, kuidas seda tööd tehakse, aga meie oleme selle poolt, et maad kiires korras ära hinnataks ja sellepärast oleme koosseisude suurendamise poolt. Ma ei tea, kas see oli tema isiklik seisukoht, wõi wäljendas ta oma rühma arwamist, kuid näib, et põllumeeste hulgas wist üldse väga vähe tuntakse huwi selle üle, kuidas hindamist korraldatakse ja et seal arwatakse, et kui arwustatakse hindamise läbiwiimist, siis ollakse hindamise vastu.

Sisuliselt on aga asi nii, et hindamist toimetatakse halwasti ja nõrkade tööjõududega. Pealegi on seal palgaolud väga imelikud. Palkadeküsimumes wõib ju väga mitmesugustelt seisukohtadelt wälja minna. Wõib oletada, et kõik, kes ühesugust tööd teewad, peawad ka ühesugust palka saama, wõib aga ka inimeste ettewalmistust arwesse wõtta ja wõib maksta palka ettewalmistusele wastawalt. Mõlemad seisukohad on wõimalikud ja mõeldawad, ja raske on öelda, kumb neist õiglasem on. Kui aga kõrgema haridusega tööjõud pannakse madalama palgaga kohale ja koguni väikse haridusega ning ilma erilise ettewalmistuse isik asetatakse teda kontroleerima, nagu seda hindamisametis mitmel puhul on ette tulnud, siis niisugusest seisukohast ei saa küll kuidagi enam aru, sest siin tõuseb paratamata küsimus — missugused paremused ja woorused peaksid küll neil isikutel olema, et õigustada neid paremaid kohti saama, kui teisi, kes oma kutsele paremini on ette walmistatud. Ja kui nüüd niisugused nähtused korduvalt ette tulewad, siis arwan mina, et on õigus etteheiteid teha selle ametkonna juhatusele ja ministeriumile, kellele see ametkond allub selle kohta, et see ametkond ei toimetata mitte asja kasu kohaselt, waid otsustab küsimusi mingisugustel teistel motiividel, olgu kas wõi lihtsalt rahwuslikkudel, onupojapoliitistel, wõi

ükskõik missugustel motiividel. See nähtus ei ole tingitud mitte huwist maahindamise edasiarendamise vastu, ega ka sellest, et katsuda maahindamist tarwiku kiirusega ja asjatundlikkusega läbi wiia. Edasi pean ma omalt poolt ütleva sedasama, mis juba Riigikogu liige Juhkam ette tõi, ja kui ma ei eksi, ka mõned teised tähendasid, nimelt seda, et tööorganisatsioon jätab hindamiswalitsuses palju soowida, kontrolloõrile, inspektorile, wõi kuidas neid seal nimetatakse, antakse järelwalwe teostamine mitmes maakonnas. Ta peab täna siin elama, homme seal. See teeb esiteks äärmiselt palju sõidukulusid, teiseks puudub järelwalwes süsteem ja järjekindlus. Härra Penno arwates olla hea, kui hindajal on kontrolloõr järel, sest nii süstemaatiliselt, wõi teatawa meetodi järele seda tööd korraldades kaduda wõimalus hindaja peale surwet awaldata nende poolt, kes hindamisest on huwitatud. Kui aga kontrolloõr suure osa aega peab kulutama ühest maakonnast teise sõiduks, siis ei saa ta oma töösse üldse süweneda. Ta peab toimima täiesti juhuslikult, teeb mingisuguseid juhuslikka tähelepänukeid ja see on kõik. Aga kui nad sellega lepiksid, siis, wõib olla, wõiks weelgi leppida, wõib olla, et see juhuslikkus ei olekski kõige pahem. Aga kui kontrolloõr ilma, et tal selleks õigust oleks, hakkab hindamisi muutma, siis wõib seal onupojapoliitika ja sõbramehe poolest talitamine samuti maad wõtta, ei ole seal mingisugust wahet olemas. Selle asemel, et lasta küsimus minna oma seaduslikku rada, tuleb üks isik ja wiskab uperkuuti kõik tehtud töö, ilma et temal mingisuguseid andmeid oleks, ainult sellepärast, et temale antud korral see nii näib. Wahel on kontrolloõr isegi vähema ettewalmistusega ja vähem asjatundja, kui hindaja. Nad ei too siis mitte kasu, waid ennem kahju, vähemalt ajawad töö segi. Sest ega siis maid ei saa ju hinnata, kui sa äki satud kohale. Seda wõib teha teatawa meetodi järele, töösse süwenedes.

Kui teie toote näiteks, kas wõi Tartumaalt wõi Wiljandimaalt, kus mullapind sügawam, Põhja-Eesti paepinnale inimese ja panete tema hindama, seal otsustama, siis, wõib olla, ei kõlba ta otsus kuhugi. Aga oma kodukohas, kus ta mullapinda on põhjalikult uurinud, mulla koosseisu palju rohkem tunneb, oskaks ta palju otsarbekohasemalt ja põhjalikumalt hinnata

ümbruskonnas olewaid maid. Nii ei aita siis sarnane kontroleerimine hindamist mitte paremaks teha, waid otse wastupidiselt — halvemaks. Samuti täbar on lugu nõndanimetatud ringpiiride kindlaksmääramisega. Kõneldakse, et arwesse wõttes Riigikogu komisjonis selle küsimuse puhul tekkinud waidlusi, olla tahtud näidata, kui tarwilik on maade ümbermõõtmine, mis umbes 104 marka tiinu pealt maksma läheb. Olla lastud teataw osa neid maamõõdu andmeid wõrrelda endiste kaartidega, et näidata, kui suuri wigu ümbermõõtmise tagajärjel parandada tuleb. Wõrdlusel aga selgunud, et kaugelt suurem osa endistest kaartidest on küllalt täpsed ja ainult mõnes nurgas mereäärsetes kohtades on kõrwalkaldumised suuremad olnud. Siin tekib küsimus, kes siis lõpulikult sellest mõõtmisest huwitatud on, mille kohta Riigikogu liige Penno tähendas, et ühele talule tuli 4 tiinu juurde. (R. Penno, as.: Ei ole, ainult maksu tuli juurde.) Ah nii, mõõtmisega suureneb maks. Palju siis selle 4 tiinu pealt saab maksu? Aga ega Riigikogu liikmel Penno'l enam teist talu nimetada ei ole, kus tuli 4 tiinu juurde. Minule on jutustatud, et suurem osa plaanidest on täpselt kokku seatud. Teiselt poolt tekib küsimus, kas maksab siis üldse 104 marka tiinu pealt kulutada, kui sellega mitte midagi kätte ei saada? Üksikuid piiriõendusid wõiwad sellest huwitatud isikud ise omal kulul ette wõtta. Samuti wõib seda riik teha, kui selleks edaspidi wõimalused on, kui näiteks hindamine käest ära on, sest ümbermõõtmine ei tarwitseks hindamisega ühenduses olla.

Edasi tahaksin paari sõnaga peatada mõisamaade hindamise juures. Siin on lugu kujunenud sarnaseks, et kui talumaadel on omanik, kes huwitatud on sellest, et maa hinnataks õiglaselt, aga mitte liig kõrgelt ja kes õigustatud on sealjuures wastuwäiteid awaldama ja edasi kaebama, kui ta leiab, et maahindamine ülekohtune, siis hinnatakse meil umbes pool maast, see on wõõrandatud mõisate maa, ilma, et seal oleks sarnast wastaspoolt, kes hindamise kohta sõna öelda wõiks. Asunikka hindamise juures arwesse ei wõeta. Põllutööstusministerium aga, kelle alla need maad siis loomulikult kuuluwad, nähtawasti ei saada omalt poolt esitajaid ja kuigi saadaks, siis jääb küsitawaks, kui palju sellestki kasu oleks.

Nii jääb see kontroleeriw moment, mida maaomanik wõib awaldada ja maksma panna, kui ta leiab, et ülekohtu tehtud, täiesti ära. Sarnane asjaolu wõimaldab hindamisse tuua teatawa majanduspoliitilise kõrwalmomendi. Meie teame, kuidas waremata hindamiste puhul mõisamaa on hinnatud hoopis teistsuguselt, ja nimelt madalamalt, kui talumaa. Tekib küsimus, kas see ka nüüd nii ei sünni, sest teame ju, et hindamistööde juures on inimesi, kes waremalt nende mõisate omanikud olnud, ja loomulikult ka huwitatud wõiwad olla sellest, et nendele mõisate eest maksetaw tasu wõimalikult kõrge oleks, ja et neil tasunõudmiseks teataw alus oleks. Mis on aga siis paremaks aluseks, kui see, et wõidakse öelda: waadake, pandi toime maahindamine, millest selgub, et need ja need mõisad on selle ja selle wäärtusega, tähendab, meil on õigus ka selles wäärtuses oma mõisate eest tasu nõuda. Waadake, on wõimalus, et need, kes neist küsimustest huwitatud, ei saa olla tarwilikult erapooletud, waid kipuwad mõisamaid kõrgemalt hindama, kui see talumaadega wõrreldes lubataw tohiks olla. See on seda enam wõimalik, et ei ole protesteerijatki, kui sarnased nähtused ilmsiks tulewad. Asunikud seda teha ei saa, põllutööstusministeriumil ei ole wastawat aparati, mille abil seda kontroleerida ning teada saada. Ja kui siis hakkakski tulema andmed ja kaebekirjad kohapealt põllutööstusministeriumi, siis on see pikk ja keeruline tee wähewiljakas. Kui ma ei eksi, siis ütles siin üks kõnelejatest, wõi lugesin ma seda ajalehest, et asunikkudele tuleks teada anda, kuidas nende maa on hinnatud. Kui selle märkuse tegijal õigus oli, siis peab järeldama, et asunikkudele kohapeal teadagi ei anta, missugusesse liiki nende maa on hinnatud. Kui lugu nii on, siis ei saa nad loomulikult ka kaebtust tõsta. See asjaolu, et ei ole hindamise juures huwitatud wastaspoolt, kohustab hindamisametit eriti selle üle walwama, et hindajateks ei oleks isikud, kes kuidagi wiisi wõiksid huwitatud olla sellest, et üks wõi teine maa-ala ebaõigelt hinnataks. Meie leiame aga hindamisametist terve rea endisi mõisnikka — öeldagu, et neid seal mitte ei ole — kusjuures on muidugi täiesti ükskõik, kas need mõisnikud on sakslased wõi mitte, sest mina arwan, et eestlane ei ole sugugi selles suhtes halvem mõisnik, waid wõib olla,

weel terasem, kui sakslane-mõisnik, sest see ei ole mitte rahvuslik, vaid puhtmajanduslik moment, siis on ometi see võimalus olemas, et maid mitte ühesuguselt ei hinnata. Ja kui see võimalus on olemas, siis tuleb küsida, kuiwõrd otsarbekohaselt see töö praeguse koosseisu ja juhatuse juures tehakse, ning kas ei kujune see ainult hindamiseks jutumärkides ja kas ei ole need miljonid, see töö läheb sajadmiljonid maksma — maha wisatud? Tagajärgi kokku võttes, tuleb ehk omal ajal tunnistada, et hindamise tagajärgi ei saa maksustamise ega ka mingisuguseks teiseks aluseks tarwitada. Mina arwan, sellest on aeg kõnelda praegu, kui see weel hilja ei ole, ja selle peale on aeg tähelpanu juhtida just nüüd, kui seda weel parandada saab. Ma ei taha selle küsimuse juures pikemalt peatada, wõiin aga öelda, et mul on terwe hullk materjaale, ja nimesid, kelle kohta need märkused käiwad. Mina ei pea tarwilikuks siin nimesid ette tuua, sest Riigikogu ei ole neid ametisse pannud ja Riigikogu ei lase neid ka lahti. Lõpetades tahaksin öelda, et Riigikogu liige Martna, kui ta ainukesena asus kaitsma hindamisametit, kuna ükski walitsusrühmadest tema kaitseks suudki ei ole julenud lahti teha, et Riigikogu liige Martna oli wististi näinud seda, mida nimetatakse „Potjemkini küladeks.“ Oli loodud niisamasugune olukord, nagu kuulus Potjemkin Wene maal ühele wõimukandjale walmistas, korraldades kõik tipp-topp, lasi külad üles ehitada, lasi laewad tulla, ja kui tõmmati kardinad eest, siis paistis kõik nii lõpmata ilus, nii lõpmata üllataw. Potjemkin sai kätte, mis ta tahtis, ja kui walitseja ära sõitis, siis saadeti laewad ära, lõhuti külad maha, inimesed elasid jälle urtsikutes, aga efekt oli saawatatud. Kuulates Riigikogu liikme Martna seletusi, tuli mulle küsimus, kas siin ka ei ole tegemist sarnase ettemaalitud pildiga. Minule jäi niisugune mulje, et Riigikogu liige Martna pidi seda asutust waatamas käinud olema, et temale, kui mitte asjatundjale, nagu ta isegi ütles, näidati seda, mis teatawat efekti pidi sünnitama, ja see on kõik. Isiklik waatamaskäimine igakord ei anna weel mitte kindlust, et wõiks öelda, et oma silm on kuningas ja, et lugu on nii, nagu nähti.

Nüüd lubaksin ma enesele weel paar märkust rahaministeeriumi esitaja, härra Öpik'u seletuste kohta. Muidugi on wäga

kahju, et ministeeriumi juhid, kes rahapoliitikat ja rahaministeeriumi senni on juhtinud, ja selle eest wastutawad, on heaks arwanud haigeks jääda ja sellepärast inimesed, kes ei tarwitse ega saagi kõigis küsimustes kursis olla, wastust ja seletusi peawad andma küsimuste kohta, mis nende erialasse üldse ei kuulu. Sellepärast ei taha ma ka üksikute wäidete ja küsimuste juures peatada, waid mõnede üldisemat laadi küsimuste peale tähelpanu juhtida. Härra Öpik waidleb kõigi vähendamiste ja kärpimiste wastu ja laseb wälja paista, et kui üksainus ametnik maha wõtta, siis on kohe töö segi, on otsekohe häwinemine, kokkuwarisemine. See wõib ju nii olla, mina ei tunne seda asja, ei tunne seda aparati, ja ei saa öelda sellepärast, et härra Öpik'ul õigus pole. Aga kui lugu nii on, siis on loomulik ja lubataw sellest järeldada, et meil praegu töötatakse kõige minimaalsemate koosseisudega, mis üldse mõeldawad. Tähendab, meie tulewiku wäljawaateks on mitte asjaajamise kokkutõmbamine, mitte kulude vähendamine, waid paratamata suurendamine. Aga kui see nii on, siis pole õigus nendel, kes ütlewad, et meie peame sinna poole püüdma, et koosseisusid kokku tõmmata, et walitsemist odawamaks teha. Embkumb, aga üks neist seisukohtadest peab olema ebaõige. Kas see, mida härra Öpik wäljendas, et ei ole enam mingisugust kokkutõmbamise võimalust, wõi see seisukoht, mida aastate kestel on walitsusringides ja ka parlamendi ringides rõhutatud ja nõutud, et walitsemise aparat tuleb kokku tõmmata, odawamaks teha. Minule jäi täna niisugune mulje, et kokkuhoidmise jutud tulewad täiesti jätta, sest, kui mõnda sadatuhat marka, wõi mõnda ametnikku ei wõi kärpida, ilma, et asutus kohe töowõimetuks saaks, siis on hoopis ülearune rääkida asjaajamise kokkutõmbamisest, ja sellest tuleks siis teha tarwilikud järeldused. Mina isiklikult olen arwamisel, et õigus siiski nendel on, kes ütlewad, et wäikeses riigis peab võimalik olema vähemate kuludega riiki walitseda ja maja pidada ja sellepärast tundub ebakõlana härra Öpik'u kategooriline seisukoht, et esituskulud on Wabariigi Walitsuse poolt ettekirjutatud normide järele üles wõetud ja et neid vähendada ei saa. Aga see ei ole mingisugune põhjendus, sest kui esituskulud wähe on, siis tuleb teisiti läbi ajada, wõi

kui neid vähem on, siis tuleb odavamalt läbi ajada. Meil ei seisa praegusel korral niisugune küllus ees, et esituskulude norm olgu kui ahjuküthenorm, waid et siin peab, nagu maamees ütleb: „suud seadma seki järele“, see on, kui leiba kotis wähe on, siis tuleb ka vähem hammustada.

Muidugi on iseasi, kas need ettepanekud, mis siin täna tehtud, wiivad kõige otstarbekohasematele tagajärgedele. Mina olen ka arwamisel, et juhulikult tehtud ettepanekud ei ole alati otstarbekohased. Selles mõttes on härra Tõnisson'il täitsa õigus. Aga ma ei näe teist teed, kuidas seda küsimust liikuma wõiks panna, kui seda, et pannakse teatud osas asutustele krediidid kinni ja summitakse neid endid ümber korraldama. Tuldagu siis, kui on ümberkorraldamise kawa loodud ja öeldagu, kuidas siis lõpulikult muudatusi läbi wiia ja missuguseid nimelt. Siis wõib wigu parandada, aga sennikaua, kui walitsus ja walitsuse esitajad kategooriliselt seisukohal on, et ei saa kulusid kokku hoida, sennikaua ei hakka asi liikuma ja sellepärast ei saa sellega rehkendada, kas iga hoop just naela pihta läheb, wõib olla, et ka mõni mööda läheb. Kui mõni hoop on mööda läinud, siis tuldagu ja näidatagu, kus kohal märgist mööda on mindud ja mis tuleb teha, aga muidu see küsimus liikuma ei hakka. Aga tema peab liikuma hakkama, sest sarnast summat walitsuse aparaadi peale ära kulutada, nagu see eelarwes on, kui weel öeldakse, et olla weel uusi inimesigi tarwis ja wõib olla ligemal ajal esinetakse eelarwe suurendamisega, siis see seisukoht kuidagi wastuwõetaw ei ole. Ja Riigikogu, kui ta tahab mitu korda awaldatud soowidele kaalu anda, peab ükskord sõnadest üle minema tegudele, et sellega, nagu ma tähendasin, Wabariigi Walitsust sundida neid küsimusi tõsisemalt wõtma. (Wahel hüüe keskelt: Teen ettepaneku koosolekut lõpetada!)

Juhataja K. Wirma: Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada. (Chr. Kaarna, tõer.: Alles kell 9, wara!) (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

O. Köster (as.): Karskusküsimus on niisugune küsimus, mille juures erakondlikud wahed kaowad. Karskuse

wastaseid ja poolehoidjaid wõib olla äärmisel pahemal kui ka äärmisel paremal tiival.

Ma minewakord juba tähendasin, et tõsiselt tuleks kaalumise alla wõtta meie piiritustööstuse tulewik. Kas on seesugusel tööstusel elujõudu wõi ei. See kaalumine, wõi see otsus on aga tihedalt seotud sellega, kas on meil eeltööd tehtud selleks, et seda küsimust otsustada. Mina pean tõendama, et, arwesse wõttes wälisriike, kes ka piiritustööstusega tegemist teewad, meie Wabariigi Walitsus wõi wastawad ametiasutused selleks mitte kõiki juhuseid ära ei ole kasutanud, et wälisurgusid leida piiritusele. Ma räägin wälisurgudest, kuid mitte neist wälisurgudest, mida leitakse kontra bandi teel. Wälisurgusid piirituse jaoks on leidnud teised riigid, kus piiritust aetakse, näiteks Tsheho-Slowaakia, kuna meie riik seda mitte ei ole leidnud.

Piiritusest, kui niisugusest, meie lahti ei saa, wõib olla, saame joomisest lahti, kuid piiritus on tarwilik tehniliseks otstarbeks jne. ja selleks otstarbeks wõime ka praegu piiritust saata wälismaile. Edasi ei ole meil piiritustööstuse alal selleks küllalt samme astunud, et produktiivsust tõsta. Ma tähendasin juba läinud korral, et seda wõiksime tõsta wälisurgude saawutamisel, piirituse kwantumi suurendamisel jne. Härra Tõnisson tähendas, et meie wõiksime piirituswabrikuid ära kasutada tärgklise ja siirupi tegemiseks, meiereideks jne, kuid selle juurde pean tähendama, et asjal on teatavad raskused ees, mida meie ühe wõi kahe aasta jooksul ei wõida. See peab järk-järgult minema. Üleminek ühelt alalt teisele on alati seotud teatud kuludega ja ümberkorraldustega. Meil on suureks takistuseks krediitide puudus. Peab ette nägema selleks wastawad krediidid. Teiseks takistuseks on weel see, et wiinawabrikud, mis lähewad müügile wõi mis wälja renditakse, on hinnatud liiga kõrgelt. Ja selle juures on arwesse wõetud ainult piiritusala — rehkendatakse, et hinnataw piirituswabrik wõib nii ja nii suure arwu piiritust wälja töötada, kuna sealjuures ei arwestata, kuidas see siis wõiks töötada, kui seal piimameiereid sisse seataks. Oleks pidanud wabriku hindamise juures võimalusi ja soodustusi silmas pidama, millest ära oleneks wabriku rent. Oleks pidanud arwesse wõtma asjaolusid, mis sihis seda wabrikut oleks

saanud ära kasutada. Ja selle tõttu oleks ehk teatud wabrikutel rent odavam tulnud ja nemad oleksid saanud ka kergema waewaga üle minna teistele aladele. Praegusel ajal, kus meil teatud maakondades õieti ei ole teise, nii öelda, põllumajanduse ala peale üleminekut märgata, kus on kartulikaswatus weel täies hoos, peame ikkagi alla rõhutama seda tähtsust, mis on piiritustööstusel weel meie põllumajanduses. Teatud maakondades on ainukesed kartulitarwitajad wiinawabrikud. Kartuli wäljawedu oli õige wäike läinud sügisel. Kui meie kokku trehwame kartuli wäljawedajatega, siis näeme, et kartulite wäljawedu oli õige wäikene juba selle tõttu, et wälismaades, eriti Soomes, hinnad wäikesed, et mahaarwamisi tehti, sest et kartulid tänawu kõwa mäda ja külgekleepinud mulla all kannatawad. Meie kartul wälisturgu ei leidnud, — tarwitati ära siseturul, kus rukkipuud maksab 280 marka, aga kartulitündri eest saab 350—400 marka. Sellejuures ei saa ära unustada, et teatud maakondades ainukeseks sissetulekuallikaks kartul on, ja enne kui ei wõimaldata meie põllupidajatele teise ala peale üleminekuks teatud toetussummade saamist, niikaua on liig warane piirituswabrikute sulgumisest rääkida. Ma tähendasin juba, et meie peaksime wõimaldama seda üleminekut, aga praegu peaksime soowima, et piirituswabrikuid mitte enam ei awataks ja et piiritusele wälisturg leitaks. Aus wälisturg ja ka aus wäljawedu. (K. Korneel, rhw.: Kas walitsus on ka aus?) Ka walitsus wõib aus olla. Teie oleksite, härra Korneel, ehk teistwiisi kõnelenud. Kuid ma ütlen, et walitsus ei ole mitte ära kasutanud igat wõimalust. Tsheho-Slowaakia weab Leedusse 10 miljonit kraadi, aga meie ei leia wälisturgu! Muidugi on see seletataw sellega, et meil ei ole selleks mitte samme astunud. Peaksime järele pärima, kuidamoodi sealne walitsus wälisturu leidis.

Wahemärkusena tähendaksin rkl. härra Pool'ile, et piirituskraadide edasiandmine ühest wabrikust teise, on tingitud tänawustest oludest. Renti pidi wõima wabrik maksta 200.000 marka, kartulitünder maksis üle 400 marga ja ajada lubati ainult wäikene norm — 165.000 kraadi. Kartulihinnad tõusid weel. Edasipõletamine sai wõimatuks.

Remondi jne. kulud olid suured — ainult põletusnormi osa edasiandmine tea-

tawa tasu eest teisele wabrikule, wõimaldas ühisusele edasielamise ja hoidis teda kokkulangemise eest.

Peame silmas tulewikku — muidu mängime wabrikud endiste omanikkude kätte tagasi! Härra Martna kõne puhul pean tähendama seda, et meie ei takista sellega ei wiinajoomist, kui keeluseaduse wälja kuulutame. Meie peame rahwa niikaugele wiima, et ta ise ei tahaks wiina tarwitada. Kes tahab wiina juua, seda ei takista keeluseadus! Meie nägime juba ilmasõja algul, et siis hakkawad samogonniwabrikud töötama, tarwitamisele tuleb kodutehtud piiritus ja inimesed saawad wiina nii palju, kui nad tahawad. Tähendab, meie peame katsuma rahwast ümber kaswatada ja mitte järsku keeluseadust maksma panema. Siin tähendati Soome kohta, et Soome on oma keeluseadusega palju kätte saanud. Minul oli juhus rääkida ühe soomlasega ja see seletas, et neil Kuopio kubermangus olla samogonniwabrikud täies hoos töös. Keeluseadusega otsekohe ei saada seda kätte, mida soowitakse. Seda ei saada ei Soomes, ei ka mujal ilmariikes. Weel toonitas härra Martna, kui ka härra Tõnisson, et peame piiritusajamise wastu wõitlema, wabrikud kinni panema, wäljawedu seisma panema jne., peaksime aga ka teisi teid leidma meie põllumajanduse tööstuse ülewõlpidamiseks. Need härrad Riigikogu liikmed peaksid ühtlasi näitama teid, mida mööda meie edasi peaksime käima. Meil tihti lennatakse poliitikas kui ka muudes asjades üle puudelatwade, ja puuladwad kohisewad, aga tihti ei panda tähele, mis puu all sünnib. Näidaku sihtjooni ja teid, kuidas rajatud sihte mööda käia! (J. Tõnisson, rhw.: Uue produktiooni wäljaandmisega.) Ei ole krediiti. (J. Tõnisson, rhw.: Walitsus peab esinema nõudmisega krediidi saamiseks.) Aga enne lööme meie tööstuse kinni, enne kui walitsus esinenud. (J. Tõnisson, rhw.: Millega?) Millega? Tähendasin ju, et ettepanek oli piirituse kwantumi wõtta riigi arwele. Kui nüüd wõtta seda riigi arwele, siis ei leia walitsus wõimalust seda wälisturule wiia ja siseturg nii palju ära juua ei jõua. Tulewikus jääb kwantum ette, ja sedawõrd vähem lastakse tulewal aastal wabrikutel wiina ajada ja wabrikuid tabab kitsikus.

Tähendaksin weel lühidalt härra Tamm'e ettepaneku kohta. Härra Tamm

teeb ettepaneku piirituskraadi hinnaks 7 marka wõtta ja seda ettepanekut toetas ka härra Tõnisson. Piirituse wabrikantidega läbi rääkides ja oma kogemustest wõin öelda, et produtseerija sealjuures ainult 5 marka 80 penni saab. Ja selle 5 marga 80 penniga läbi ajada kraadi, kus kartulitünder maksab 400 marka ja tündri kohta tuleb 65—70 kraadi, on wõimatu töötada! Mis wabrikutest üldse sel moel tulewikus wälja tuleb, mis nad üldse mõtlewad teha, ei tea mina mitte.

Teen ettepaneku wälisturule riigi arwele wõtewa piirituskraadi hinnaks määrata 8,20 marka, ja wastawa peatüki ja paragrahwi eelarwe-summat suurendada 123 miljoni marga wõrra. Töösturitele tuleks siis 7 marka kraadi pealt.

A. Jõeäär (sd.): Wäga lugupeetud härrad rahwasaadikud! (Chr. Kaarna, töer.: Kas ka piiritusest?) Rahaministeeriumi esitaja seletust ära kuulates, peab küll otsusele tulema, et Eesti riik satuks tõsiselt hädaohtu, kui kantseleides kümnendik osa sellest paberimäärimisest ära jääks, mida seal praegu toimetatakse. Üks minu eelkõnelejatest rkl. Piiskar tähendas wäga hästi, et rahaministeeriumi esitaja seletustest wõib järeldada seda, et walitsus nähtawasti, kelle esitajana tema siin kõneles, ei tunnista üldse asjaajamise lihtsustamiste ja koosseisude koondamise wajadust. Mina olen wastupidises arwamises, kui härra Öpik ja kardan, et meil nimelt paberipuutuse ja praeguse ülearu suure ametnikkude arwu juures ennem riik wõib hädaohtu sattuda. Põhjendused selle kohta on minu poolt juba eelarwe-komisjonis ja Riigikogus ette toodud ja neid lähemalt ma ette kandma ei hakka. Tähendan ainult, et meil läheb kaugelt üle kolmandiku, peaaegu pool, ligi 3 miljardit eelarwe kuludest ametnikkude palkadeks ja ametisõidu rahadeks. Meil tuleb üldisest arwust — 23.000 ametnikust — iga walla kohta umbes 60 inimest. Kindel on, et rahwas kaua niisugust koormat wälja kanda ei suuda. (Chr. Kaarna, töer.: See on päris õige.) Meie näeme, et rikkad, jõukad riigid, näiteks, Inglismaa on asunud radikaalsele kulude kärpimisele, selleks erilise wolitustega diktaatori ametisse seadnud, meie ei wõi kuidagi wiisi wõrrelda kehwat Eestit Inglismaaga rahwa jõukuse poolest ja meil on seda rohkem põhjusi tõsiselt asuda riigi

wäljaminekute wähendamisele. (J. Tõnisson, rhw.: Walitsus pani ette.) Selleks, et walitsus sellele teele asuks, ongi minu üldised wäändus-ettepanekud mõeldud. Mina olen härra Riigikogu esimehega ka selles asjas ühisel arwamisel, et Riigikogu igakord ei ole mitte kompetentne selle üle otsustama, kui palju ja kus kohal tuleks koosseise wähendada; wõib olla, et meil wõimalik oleks ametnikkude koosseise wähendada, nii kui mina kindlasti usun, wähemast poole wõrra, kuid ma ei teinud sarnast ettepanekut, waid tegin ettepaneku, maha wõtta ainult 10%, selleks, et eelarwe-komisjoni poolt esitatud soowiawaldus oleks mingisugune sanktsioon, et walitsus rehkendaks sellega, et seda soowiawaldust tuleb täita ja see mitte ei jääks wagaks soowiks, mida wõib täielikult täitmata jätta. Siis, kui minu ettepanek wastu wõetakse, seisab walitsus sarnasel korral, kui tema ametnikkude koosseisudes kärpimisi ette ei wõta aasta lõpul, niisuguse seisukorra ees, et tal ei ole krediite. (K. Kornel, rhw.: Ta astub lihtsalt tagasi.) Ma loodan, et meie seame niisuguse walitsuse kokku, kes Riigikogu soowe teostab. (J. Tõnisson, rhw.: Kaseisaaksniiredigeerida, et Teie wõtate arwesse need kuud, mis juba mööda lähewad ja wõtate 10% poole maha.) Ma läheksin selle kompromissi peale ja wäändaksin kõik oma ettepanekud 5% peale, kui teie garanteerite, et see 5% wastu wõetakse. (K. Kornel, rhw.: Waewalt küll.) Waadake, Teie kõrwal öeldakse, et waewalt küll. Igatahes palju ma sarnasel korral ka mitte ei kaotaks, kui riskeeriksin oma ettepanekuid wäändada, sest kui teie 5% tagasi lükkate, siis lükkaksite ammugi tagasi ka 10%. Siin härra Öpik, kui rahaministeeriumi esitaja, kõneles sellest, et waadake, kui meie hakkaksime koosseisusid wäändama, siis ei suudaks meie aktsiisi-, tolli- ja teisi maksusid enam sel määral sisse wõtta, kui senniajani seda tehti. Kui meil korda läheks pool sellest kokku hoida, mis ametnikud oma palkadeks ära tarwitawad, siis suudaksime kokku hoida poolteist miljardit. Tähendab, wõiks sarnasel korral sisse nõudmata jääda kõik otsekohesed maksud, mis umbes 600 miljonit annawad, wõiksime puhaskasu 400—600 miljonit ka weel siia juurde arwata, mis piirituse-monopoolist

saadakse. Tähendab, wõiksime kaotada piiritusmüügi ja poole osa maksudest. See on mingisugune nõiaring: kui on suurem maksude sissenõudmine, on ka tööd rohkem — kui on vähem maksusid, siis on waja ka vähem ametnikka. Aga sellest ei ole siiasaadik kuidagi wälja saadud. Siit peaks selge olema, missugusest seisukohast wälja minnes minu üldised wähdus-ettepanekud on tehtud. Nüüd edasi peaksin wastu waidlema oma parteiseltsimehele Martna'le. Pean kõigepealt tähendama, et tema siin oma isiklikku arwamist awaldas, et need wähdus-ettepanekud, mida mina siin ette kandisin, tehti meie rühma nimel ja leiawad rühma enamuse poolt toetust. Ma leian, et seltsimees Martna endale wäga tänamatu ülesande wõttis, hindamisameti maamõõdu osakonna ametnikkude arwu suurendamist põhjendada püüdes wastawa seadusega, mille Riigikogu läinud aastal wastu wõttis. Mina wõtsin I. Riigikogus alamkomisjonist osa, kes seda seaduseelnõu üksikasjaliselt arutas. Ühtlasi arutati ka tema elluwimise küsimust. Ma wõin kindlasti tõendada, et seal üldse ei olnud kõnet maamõõtmisest ja sellest, et selle seaduse teostamiseks maamõõtjaid tarwis on. Ei räägi see seadus maamõõdust mitte sõnagi. See wajadus tekkis alles siis, kui 3 ministrit seaduse teostamiseks juhtnõore wälja andsid, kuid ka sugugi mitte sarnases ulatuses, kui seda praegu teostatakse. Minu arwates, ja seda arwamist jagawad ka weel wäga palju teisi, on maamõõtjad hindamisameti juures täiesti ülearded. Ma wõiksin mõned lühikesed wäljawõtted ette tuua kirjadest, mida olen saanud. Ameti asutamise juures nähti ette osakonna koosseis 30-st maamõõtjast, kes pidid hindamisele tulewate maade situatsiooni enne hindamist täiendama olewate plaanide järele, nii et hindajal oleks wõimalik olnud ilma situatsiooni mõõtmata maad hinnata. Seda tööd tehti kunni augustikuuni, mis aja jooksul selgus, et see töö asjatu on, sest hindajatel tuleb ikka maa klassiwahede jooni mõõta ja plaanile kanda, nii et korruga wõib hindaja ka situatsiooni täiendada ilma, et maamõõtjaid sealjuures tarwis oleks. Sellega tegid need maamõõtjad täiesti asjata tööd. Augustikuus läinud aastal hakati otsima teisi ülesandeid, mida maamõõtjatele peale panna. Tuldi otsusele, et tuleb mõõtma hakata ostetud talumaade ring-

piirisid ja tuleb nende talude jaoks uued plaanid teha. See töö paistab olewat täiesti ilmaaegne juba neil põhjustel, mis ühel eelmistest koosolekutest siin ette kandsin. Ka wäljamaa riikides Roots, Soomes ja teistes, ei ole niisugust tööd tehtud, ei mõeldagi teha ja weel mõttetum on meil niisuguse luksusasjaga üleardedid kulusid juurde teha. Endises krediitkassas, maksudeametis ja krepostijaoskonnas on olemas kõikide mõisate ja ostutalude plaanid, ja nende ringpiirid wastawad täiesti nõuetele, mis hindamise operatsioon nõuab.

Kuid jätame siiski need ülearded ametnikud ja maamõõtjad kõik ametisse, neid on seal mitmete kümnete wiisi. Jätame ja laseme neid seda asjatut tööd teha, kuid mis jaoks meie peame uusi weel juurde panema. Ma arwan, et ühe kindla seisukoha peab Riigikogu ometi wõtma ja nimelt selle, et uute ametnikkude juurdewõtmisest peab loobuma juba selle tõttu, et praegune ametnikkude koosseis üleardu suur on. Meie peame ometi ükskord ütleva, et siit saadik ja mitte enam. Jätame need ülearded maamõõtjad, kes seal praegu olemas ja kellest põllumehed ja asunikud arwawad, et nad neile tarwilikud on, nende südame rahustuseks, kuid lisaks uusi juurde meie nendele mitte enam ei pruugiks määrata.

Lõpuks tahaksin ma Irboska tolliwalisuse muinaslooliste walwurite kohta paar sõna öelda. Tõepoolest peab arwama, et need mõnesugused imetaolised elukad on, kes asuwad Walgas ja walwawad Irboskas. Mina ei suuda omale ette kujutada inimesi, kellel sarnased üliloomulikud omadused wõiksid olla. (W a h e l h ü e J. T ö n i s s o n' i r h w. p o o l t.) Aga sellejuures ei nimetata neid mitte selle linna tolliasutuse ametnikkudeks, kuhu nad ajuti wälja sõidawad, waid nad seisawad seal koosseisus, kust neid wälja komandeeritakse. Aga meil talitatakse nii, et Walgas on omad wastusõitjad olemas ja peale selle on weel Irboska koosseisudes oma korda wastusõitjad, kes Walgas seda asja ajawad. Meil tahtakse kunstlikult sarnasel teel suurendada koosseise. Ma wõin teile ka Kuressaare tolliasutusest näiteid tuua. Kuressaares on oma komplekt tolliteenijaid olemas, aga osa nendest peetakse Tallinnas ja on inimesi, kes Kuressaare tolliwalisusse on ametisse määratud, aga kes ei

ole oma silmaga veel näinud Kuressaart ja täidawad Tallinna tolliwalitsuses teatud ülesandeid, just nagu ei oleks siin ametnikka küllalt. Sarnaste kombinatsioonide wastu peaks Riigikogu kindlasti välja astuma. Kui meie teame, et Irboskas tolliametnikka ei ole, ja et selleks Walgas rohkem ametnikka tarwis on, täiendatagu siis Walga koosseisu. Olen kindel, et kui meie läheme Walga tolliwalitsuse koosseisu wõrdlema, siis wõib olla leiame, et seal üleswõetud ametnikkudel niipalju tööd ei leidu, kui nad ühes Irboskasse väljasõitmisega tegema peaksid ja seda silmas pidades ei ole ka Walga koosseisu suurendamise nõudmisi ette pandud. Kõike seda arwesse wõttes, julgen ma loota, et minu ettepanekud, mis Irboska tolliameti ja kinniswarade hindamisameti koosseisu vähendamise kohta käiwad, wastuwõtmist peaksid leidma. Wastawalt nende koosseisude kärpimisele, panen ma ette ühtlasi palkade jaoks nõutud summasid vähendada: Riigikassa. § 1. P a l g a d — Mk. 387.200.— wõrra. Tollipeawalitsuses — Mk. 401.700.— wõrra ja kinniswarade hindamisametis — 2.113.800.— marga wõrra. Seda teewad välja koosseisu suurendamised, mida seal nõutakse, ja nende palka, keda praegu veel ametis ei ole, wõib rehkendada 13 kuu eest maha, kuna neid inimesi veel ametis ei ole, teiste kohta on minu ettepanekus 8 kuu palk vähendatud, 5 kuu palk sisse wõetud, kuna wakantkohtadel aga 13 kuu palk välja jäetud.

Ühtlasi tuleks vähendada ka ametsõitude tasu 500 tuhande marga wõrra ja liikuwa wara summat 500.000 marga wõrra, mis on määratud uutele maamõõtjatele tööriistade ostmiseks. Neid ettepanekuid wõib aga lahus hääletada, sest et need otsekohe ärarippuwad ei ole koosseisu vähendamisest. (J. Tõnisson, rhw.: Ametnikkude lahtilaskmise juures peab 2 kuu palga ette maksuma.) Siin on jutt Irboskast ja kinniswarade hindamisameti ametnikkudest, keda veel ametisse pandud ei olegi. Ainult riigikassa kohta wõiks kõnet olla kahe kuu palga ettemaksmisest, kui minu ettepanek wastuwõtmist leiab. Minu poolt on seega tehtud kahesugused vähendamis-ettepanekud: 1) üldised vähendamis-ettepanekud 10% suuruses ja teiseks erilised ettepanekud, mis on wiidud kooskõlasse koosseisude vähenda-

mise ettepanekuga. Hääletamise korra kohta panen ette üldist vähendamis-ettepanekut kui kaugemale ulatawamat, enne hääletada ja kui see tagasi lükatakse, siis teine vähendamis-ettepanek.

Juhataja K. Wirma Sõna on rkl. Gutman'il.

J. Gutman, (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! On ju wäga soowitaw, kui eelarwes väljaminekuid wõimalikult vähendatakse, kuid peame mees pidama, et majapidamises üleliigne kokkuhoidmine teatud piirides muutub isegi raiskamiseks. Käesolewal juhtumisel wõiks seda öelda tollirewidentide kohta. Kellel on kogemusi olnud tolli tegewuses, see pidi tähele panema, et sisseweo suurematel hooaegadel rewideerimise juures iga rewidendi järele ootawad 3—4 inimest, ootawad kaubateilijad, temale pakkudes paberid ja deklaratsioone, mis tulewad rewidentide poolt läbi waadata. Sarnase korra juures ei suuda tõesti inimene oma kohust täita nii, nagu see tema kohus oleks. Ühel on rutt ja teisel on samasugune rutt, arusaadaw, et ei suudeta kaupe läbi waadata korralikult, mille läbi riik tõesti kahju wõib saada. Mina isiklikult arwan, et oleks märksa suurem kahju pealiskaudsel kaupade läbiwaatamisel, kui see palk, mis tuleks maksta rewidentidele. Nüüd, kus uus tolliseadustik on wastu wõetud, suureneb töö palju enam. Siiaamaani kirjutasid kaubadeklaratsioone kaubasaajad, ning olid isegi sunnitud ära märkima, missuguste paragrahwide järele nende kaupade peab tollitama. Seaduses oli ette nähtud, et kui nemad walesti ära märgiksid, siis langetaksid nad karistuse alla. Praeguse tolliseadustiku järele peab tollirewident ise kauba järele waatama, peab tollideklaratsiooni täitma, mille järele kaup tollida tuleb. Et see kaubasaajatele suur hõlbustus on, on arusaadaw. Enne ei wõinud kaupade tollida teised, kui ainult need, kes tolliseadust tundsid. Praegusel korral ei ole tarwis teistel tolliseadust tunda, kuna rewident teeb seda kaubasaaja eest, mis aga annab rewidentidele märksa enam tööd juurde. Wastuwõetud seaduse järele tulewad kõik kaubad, mis kuni 1924 aastani sisse on tulnud Tallinna tolliladudesse, endise tolliseaduse järele tollida. Nii seisab läbi waatamata üle 3000 tollideklaratsiooni kaupade üle, mis sei-

sawad läbi vaatamata. Tolliladud seisa-wad kaupa täis, igapäew tuleb uusi kaupe sisse. On väga raske töö tollirewidenditel teise seaduse juures ühtlasi endise korra likwideerimine. Nüüd, kus kaupade läbikäik soigus, jõuawad ametisolewad rewidendid oma tööga parajasti toime. See on praegusel silmapilgul, aga kewadel, kui algab elawam kaupade läbikäimine, siis tingimata on kahjud, mis pealiskaudsest rewideerimisest tingitud, märksa suuremad kui need, mis nende 5 tollirewidendi palgad wälja wõiksid teha. Need suurendamis-ettepanekud, mis on tehtud, ei suurenda iseenesest koosseisu enam, kui ühe inimese wõrra, wõrreldes 1923 a. koosseisuga, kuna muul alal on tolliwalitsuse koosseisud kokku tõmmatud nii, et 5 rewidendi juurdewõtmisega suureneb koosseis ainult ühe inimese wõrra. 1923 aastal oli koosseis Tallinna tolliwalitsuses 395 inimest, nüüd aga 1924 a. 391 eelarwe-komisjoni esituses ja lisaks 5 rewidenti, oleks 396. Edasi tähendati, et hindamisameti juures olla asjata maamõõtjad ette nähtud. Kuid siin peab tähendama, et kuigi suuremalt osalt maakaardid olemas, siis ometi tuleb ette talukohti, kus neid mitte ei ole, tuleb ette, kus kasutawad ühist karjamaad mitu talu, isad on seda karjamaad juba ühiselt tarwitanud. Kuid hindajad ei saa ühiskarjamaad mitte ühiselt hinnata, waid nad peawad seda tegema üksikult. Mis üldiselt sellesse puutub, siis hinnatakse maa selle järele, kuidas teda kasutatakse, mitte kuidas wõiks kasutada. Kuid, näiteks, seisab kaardil, mis aastate eest walmistatud, talu põld 6—7 tiinu, praegusel taludel wõib aga 20—30 tiinu olla. Sellepärast tuleb walmistada kaart, kus oleks üksikasjaliselt ja täpselt ära märgitud maakoha praegune tarwitus, põld, heina- ja karjamaa, mispärast nende kaartide walmistamine tingimata tarwilik. Teisiti aga seda teha ei saa, kui tuleb maa mõõta.

Siin on väga palju räägitud, et kinniswarade hindamisametis teenib väga palju muulasi, kes riigikeelt ei mõista. Mina olen väga paljude nende ametnikkudega rääkinud, kes muulased on, see on mitte-eestlased, kuid siiski räägiwad nad häda-waewalt Eesti keelt, nii et kohapeal oma keeleoskusega läbi tulewad, et neil raskusi selle juures on, see on kindel. Üldse on aga maamõõtjal wähe seletada, temal

on otsekohene mõõtmise töö, ja niipalju need muulased-maamõõtjad keelt oskawad, et teatawaks teha, kes nad on, maamomanikul tuleb maamõõtjale ära näidata maa-ala, kus tal mõõta tuleb, ja rohkem temal selle omanikuga tegemist ei olegi. Teine asi on hindajatega, sest suur õnnetus, et ei ole mitte neid inimesi olemas, kes läheksid kinniswarade hindamisametisse. Erioskusega inimesed, kes kestwat tööd leiawad, sinna juba ei lähe, sest see on ajutine töö ja igal ühel on teada, et kõige rohkem kestab see töö wiis, kuus aastat, selle järele peab ta jälle uut kohta otsima. Sellepärast eestlased, kes kuskil kestwat tööd leiawad, ei lähe mitte selle tööala peale, sest ta ei ole kestwa iseloomuga ja siin ei ole ka palgad kuigi kõrged, wõrreldes teiste riigiasutustega. Selletõttu ei saada sinna inimesi... (J. Piiskar, is.: Sinna ei wõeta inimesi, sealt saadetakse tagasi.) Jah, saadetakse tagasi, kui neil ei ole teadmisi nende tööde jaoks, mis seal nõutakse. Siis räägiti siin palju kontrollooride wastu. Nende wastu aga ei peaks sugugi oldama, sellepärast, et kontrolloorid, nii kui siin warem tähendati, nõrgalt on ette walmistatud. Kuid kontrolloorid on kõik agronoomilise haridusega ja nemad peawad selle järele walwama, et igalpool hindamine ühesugune sünniks, et ei tuleks kõrwalkaldumisi ette wõi kohapealseid wale orienteerimisi. Nii näeme siis, et nendel kontrollooridel on õige rohkesti tööd ja mina ei leia, et nemad, nagu siin tähendati, üleaarused on. Mis metsade hindamisesse puutub, siis kui metsade peawalitsus hindamise 20—30 aastaga läbi wiib ja kui jäädakse ootama metsade peawalitsuse hindamise peale, siis see oleks meie praeguse hindamise juures, mida läbi tahetakse wiia wiie, kuue aasta jooksul, ainult osaline hindamine, sest hindamisamet peaks terwe selle maa-ala kohta, mis hindamisele tuleb, peale maapinna kokkuseade ka metsakaswu kindlaks tegema. Suuremate metsatükkide hindamise juures on wähem tööd, kui üksikute põllumajanduslikkude üksuste juures, nii et see eriliselt suuri kulusid ei tee, kui riigimetsad ühes erametsade ja maadega ühel ajal hinnatakse, kuid hindamine saab ühtlasem ja ühel ajal muude hindamistega lõpetatud. Sellepärast leian, et ka riigimetsade hindamine hindamisameti poolt tarwilik on.

Juhataja **K. Wirma**: Et koosolek üle 2 tunni kestnud, tuleks waheaeg määrata. (Hüüded: Lõpetada!) On ettepanek tehtud koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Koosoleku lõpetamise

poolt on 18, vastu 16. (Hüüded: Uuesti!) Uuesti ei saa enam hääletada; lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.40 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abiesimees **L. Raudkepp**.

Abisekretäär **J. Wain**.